

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Πρό τινος διοργανώθη ἐν Ἀργστολίφ ὑπὸ τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσως τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας φιλολογικὴ καὶ μουσικὴ ἐσπερίς ἐν τῷ θεάτρῳ «Ὁ Κέφαλος» ὑπὲρ συστάσεως ἐσπερινῆς σχολῆς ἀπόρων παιδῶν. Αἱ ἐκλεκτότεραι τῆς πόλεως δέσποιναι καὶ δεσποινίδες διὰ τοῦ μουσικοῦ των ταλάντου εὐηρεστήθησαν νὰ συνδράμωσιν ὑπὲρ τοῦ κινωφελούς τούτου σκοποῦ. Βισήγησιν εἰς τὴν ἐσπερίδα ταύτην ἐποίησατο ὁ ἐπιθεωρητὴς κ. Γ. Μπουκουβάλας διὰ τῆς ἐπομένης διαλέξεως.

Σ. τ. Δ.

Τ Ο Π Α Ι Δ Ι

Μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Βικτωρος Οὐγκὼ περιφανῆ θέσιν κατέχουν ἐν τῇ Γαλλικῇ φιλολογίᾳ τὰ ποιήματα αὐτοῦ, τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὴν ἀφελῆ ἐπιγραφὴν «Τὸ Παιδί». Ὁ ποιητὴς εἰς τὰς σελίδας ταύτας ἐξέχει τὴν ἀκένωτον τῆς καρδίας του πηγὴν, τῆς ἀπέριου πρὸς τὴν νεότητα στοργῆς του. Ἡ τρυφερότης καὶ ἡ χάρις τοῦ αἰσθημάτος ἀμιλλῶνται πρὸς τὸ βάθος τῆς ἐννοίας καὶ τὴν εὐρυθμίαν τοῦ μέτρου. Τὸ παιδί εἰς πάσας τὰς περιστάσεις του, καὶ ὅταν κλαίῃ καὶ ὅταν μειδιᾷ, καὶ ὅταν εὐτυχῇ καὶ ὅταν δυστυχῇ, καὶ ὅταν περιβάλληται περιβολῇ πολυτελεῖ, καὶ ὅταν καλύπτεται μὲ τὰ ῥάκη τῆς ἔνδειας, καὶ ὅταν μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρὸς δέχεται τὰς θωπείας καὶ τὰ ἀγνότερα ἐν τῷ κόσμῳ φιλήματα, καὶ ὅταν ἐν τῷ παγετῷ τῆς ὀφρανίας ὑφίσταται τὴν καταφρόνησιν καὶ δέχεται τοὺς κολάφους τῆς βαναυσότητος· τὸ παιδί καὶ ὅταν κοιμᾶται ὑπὸ χρυσοῦς κλίνης οὐρανὸν καὶ διαστέλλῃ ἐν τοῖς χρυσοῖς ὄνειροις τὰ χεῖλη του εἰς μειδιᾶμα εὐτυχίας, καὶ ὅταν ἐν πενιχρᾷ καλύβῃ μὲ προσκεφαλαίον τὴν πέτραν συστέλλῃ τοὺς μῦς τοῦ προσώπου του, ἵνα καταπνίξῃ τὰς ἀλγηδύνας του· τὸ παιδί καὶ ὅταν φαιδρὸν μὲ τὰ χρώματα τὰ πορφυρᾷ ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ τῶν παρειῶν τρέχῃ εἰς τοὺς λειμῶνας, εἰς τὴν παραλίαν, εἰς τοὺς κήπους, καταδιώκῃ χρυσαλλίδας, στήνῃ ἐνέδρας εἰς τὰ πτηνὰ, κύπτῃ εἰς τὸ ἡμιοιοιγμένον ῥόδον καὶ τὸ φιλῆ, καὶ τότε, ὡς λέγει ὁ ποιητὴς, δυσκόλως διακρίνεις τὰ χεῖλη ἀπὸ τὰ ῥόδα, καὶ ὅταν εἰς τὴν κλινὴν τοῦ θανάτου κατατροχόμενον ἐξ ἀλγηδύνων ἀγωνιᾷ καὶ ἡ λάμψις τῶν ὀφθαλμῶν σβύνηται καὶ ἡ πελιδνότης ἐπικαθῆται ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ τῶν παρειῶν· τὸ παιδί τέλος καὶ ὅταν γεννώμενον ἐκπληττήται διὰ τὸ ἀγνωστον περιβάλλον αὐτὸ καὶ ἐκδηλοῖ διὰ κλαυθουρισμῶν τὴν ἐκπληξίν του καὶ ὅταν μὲ κλειστὸς ὀφθαλμοὺς ἐκφέρηται εἰς τὴν τελευταίαν του κατα-

κίαν, καλύξῃ μαρνανθεῖσα· τὸ παιδί ὑπὸ πάσας τὰς φάσεις του, εἰς πάσας τὰς περιστάσεις του, εἰς πάντα τὰ δυνατὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἐπεισόδια εἶνε τὸ θέμα τῆς τρυφεράς τοῦ γάλλου αἰοῦ ποιήσεως.

Ἄς μοι ἐπιτραπῇ νὰ ἐξομολογηθῶ, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τῶν σελίδων τούτων εἶνε ἐν τῶν ἐντυπνημάτων τοῦ πνευματικοῦ μου βίου. Ἐκμυζῶ ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀσύλληπτον καὶ ἄρρητον ἐκείνην ἠδονὴν, τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ ἀνάγνωσις βιβλίων, ὧν τὸ περιεχόμενον εἶνε ἡγῶ τῶν αἰσθημάτων τοῦ ἀναγνώσκοντος. Ἐνθυμεῖσθε πόσον περιβάλλετε μὲ τὴν στοργὴν σας, πόσον αἰσθάνεσθε συμπάθειαν πρὸς βιβλίον καὶ πρὸς τὸν συγγραφέα του, ὅσάκις ἐν τῇ ἀναγνώσει εὕρητε γνώμην τινά, ἐκδηλώσιν αἰσθημάτων τινῶν, τὰ ὅποια τέως ἀσκαφῆ καὶ ἀόριστα ἀνεκκυκλοῦντο ἐν τῇ καρδίᾳ ἢ τῇ διανοίᾳ σας, καὶ τὰ ὅποια, ἐὰν ἦσθε ποιητὴς, ὁμοίως ἠθέλετε ἐξωτερικεύσῃ.

Οὕτω καὶ ἐγὼ διατίθεμαι κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ποιημάτων τούτων.

Θαυμασμόν πρὸς τὴν μεγαλοφυίαν ταύτην τοῦ αἰῶνος μοὶ ἐμπνέει ἡ μελέτη ἄλλων αὐτοῦ ἔργων, ἀλλὰ τὴν συμπάθειάν μου ἀμέριστον διεγείρει «Τὸ Παιδί».

Διότι εἰς πλείστας αὐτοῦ σελίδας εὕρισκω ἀπήχησιν τῶν ἐμῶν αἰσθημάτων· διότι πολλάκις ἀναγινώσκων αὐτὰ ἀνέκραξα· «οὕτω καὶ ἐγὼ θὰ ἔγρχομαι, ἐὰν ἦμην ποιητὴς»· διότι τέλος αἰσθάνομαι ἀνέκφραστον πρὸς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν στοργὴν.

Ἄγαπῶ τὴν ἡλικίαν αὐτήν, διότι τὰ παιδιά ἐκπροσωποῦν δύο ιδιότητες, δύο ἀρετάς, τὰς ὁποίας πολὺ σπανίως θὰ εὕρητε εἰς ἄλλην ἡλικίαν, τὴν ἀγνότητα καὶ τὴν φαιδρότητα. Ὄταν σὰς ἀπευθύνωσι τὸν λόγον, ἔχετε πεποίθησιν ὅτι προσομοιάζει πρὸς τὴν εὐθείαν καὶ πλατεῖαν λεωφόρον, ἐπὶ τῆς ὁποίας δὲν δύναται ὁ δδεῦν νὰ πλανηθῇ, ἀνευ ἐλιγμῶν, ἀνευ λαθουρινθώδους συμπλέγματος ἀτραπῶν. Ὄταν σὰς προσμειδιῶσι, τὸ μειδιᾶμα των ἐκεῖνο ὑποβαλλόμενον εἰς ἀνάλυσιν χημικὴν δὲν εὕρισκεται ἔχον συστατικὰ κύρια τὴν ὑπόκρισιν καὶ πολλάκις τὸ μῖσος. Ὄταν κλαίουσι, τὰ δάκρυα ἐκεῖνα κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἶνε ἐκ τῆς καρδίας· δὲν εἶνε δάκρυα ἐκθιασθέντα· δὲν εἶνε δάκρυα κροκοδείλου καταθρέχοντος δι' αὐτῶν τὸ θῆμα του, ἵνα καταστῇ πρὸς βρωσὴν τρυφερώτερον· δὲν εἶνε δάκρυα ἐξερχόμενα μόνον ἐκ τῶν δακρυογόνων ἀδένων πρὸς ἐπιτυχίαν σκοποῦ τινος· δὲν εἶνε δάκρυα, τὰ ὅποια, ὡς ἔλεγον οἱ παλαιοί, χύνει τις ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς μητρικῆς· δὲν εἶνε δάκρυα

ἐξ ἐκείνων, τὰ ὅποια ἐννοεῖ Ρωμαῖος ποιητὴς εἰς δύο πονηροὺς στίχους, ἔχοντας οὕτω :

« Προσπάθησε ὥστε νὰ ἴδῃ ἐκείνη ὑγράς τὰς παρειάς σου »
καὶ ἄλλαχού :

« Ἐὰν ἐκείνη κλαίῃ, καὶ σὺ προσπάθει νὰ κλαίῃς ».

Δὲν εἶνε τέλος δάκρυα Δαλιδάς, χρησιμεύοντα ὡς τὸ τελευταῖον αἰχμηρότερον ὄπλον ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ βίου.

Ὅταν σὰς λέγουν ὅτι σὰς ἀγαποῦν, δὲν κινεῖται μόνον τὰ χεῖλη των πρὸς ἄρθρωσιν τῆς φράσεως αὐτῆς· ὁ νοῦς των εἶνε συγκεντρωμένος μόνον πρὸς σὰς· καὶ ἡ φράσις αὐτὴ προφέρεται οὐχὶ ὡς μέσον ἀφαιμάξεως τοῦ βαλλαντίου. Καὶ αἱ πονηρίαι τοῦ παιδίου εἶνε — ἄς ἐπιτραπῆ ἢ ἀντίθεσις — ἀγναί, ἀθῶαι, περιβαλλόμεναι τὴν χάριν καὶ τὴν ἀφέλειαν.

Τὰ παιδιά δὲν παρεξηγοῦν τὰς σκέψεις σου, δὲν δίδουν πονηρὰν ἐξήγησιν εἰς τοὺς λόγους σου· μετ' ἀθρότητα ἀνέχονται καὶ οἴκοι καὶ καθ' ὁδὸν τὰς θωπείας σου· μειδιῶντα τείνουν τὴν παρειάν των καὶ τὰ χεῖλη των εἰς τὰ φιλήματα καὶ τῶν ξένων αὐτῶν. Ἐνῶ, τόλμησον πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν παρειάν, πρὸς αὐτὰ ταῦτα τὰ χεῖλη νὰ ἐκδηλώσῃς τὰς αὐτὰς διαθέσεις ἐν τῇ ὁδῷ μετὰ τὴν πάροδον τῆς παιδικῆς ἡλικίας! Ἀπήχησις τοῦ φιλήματός σου θὰ εἶνε ἡ ἐφαρμογὴ δὲν εἰξεύρω ποίου ἄρθρου τοῦ ποιητικοῦ νόμου.

Τὰ ἀγαπῶ, διότι εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν δὲν εἰσῆλασεν εἰσέτι ἡ διαφορὰ, δὲν κατατρώγει αὐτὴν ὁ σκώληξ τῆς φιλοδοξίας, δὲν συγκατεῖ τὴν ψυχὴν των ὁ ἐναρκτήριος λόγος τῶν συνεδριῶν τῶν κοινωβουλίων, δὲν συμπάσχουν μετὰ τῆς Λεονώρας τοῦ Τροβατόρε, δὲν κλαίουσιν διὰ τὴν τύχην τῶν ἡρώων τῶν μυθιστορημάτων, ἀδιαφοροῦσιν εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους ὑπουργικὰς μεταβολὰς, δὲν πάλλουν ἐκ τοῦ ἀμφιβόλου περιεχομένου τῶν καλπῶν, οὐδ' ἐκ τῆς ὑψώσεως τοῦ συναλλάγματος, οὐδ' ἐκ τῆς πτώσεως οἴκων ἐμπορικῶν. Ὅλος ὁ κόσμος, ὅλη των ἡ φιλοδοξία, ὅλη των ἡ μέριμνα περιστάλη εἰς τὰς ἀγνάς των παιδιὰς. Τὰ ἀγαπῶ, διότι, ὅταν ἐν ἄλλῃ ἡλικίᾳ θέλωμεν νὰ περιβληθῶμεν πέπλον ἀγνότητος, ἀφελείας, ἀθρότητας, φαιδρότητας, δανειζόμεθα αὐτὸν ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

Τὰ ἀγαπῶ τέλος, διότι ἡ μὲν θρησκεία τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων τὴν μεγάλην δύναμιν τὴν συνεκτικὴν τῶν κοινωνιῶν, τὸν κρίκον τὸν ἰσχυρὸν τὸν συσφίγγοντα ἄτομα, οἰκογενεῖας, ἔθνη, λαούς, τὸν Ἐρωτα δηλ., ἀπεικόνισεν ἐν μορφῇ παιδίου· ἡ δὲ θρησκεία ἡ χριστιανικὴ τὰ ὄντα τὰ ὑπεράνθρωπα, τὰ ἀγνά, τὰ ἄξια νὰ προσεγγίζωσι πρὸς τὸν δημιουργόν, ὅπως αἰνῶσι καὶ εὐλογῶσιν αὐτόν, τοὺς ἀγγέλους δηλ., ἐξεπροσώπησεν ἐπίσης ὡς ὄντα τῆς ἡλικίας ταύτης.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν δύο τούτων ἀρετῶν, τῆς ἀγνότητος καὶ τῆς φαιδρότητας, ἐξ ὧν ὀραται ἡ ἀγάπη μου πρὸς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν, ὑπάρχει καὶ ἄλλο μυστηριώδες αὐτῆς ἐλατήριο. Ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἡ οὐσία, ἡ ὑπόστασις αὐτοῦ περιβεβλημένη ὑπὸ τοῦ ἀγνώστου εἶνε ὅλως μυστηριώδης, φυσικῶς βέπει πρὸς τὸ μυστήριον, πρὸς τὸ ἀγνώστον. Καὶ τὸ ἀγνώστον περιβάλλει μὲ ἰδιαιτέραν τινὰ στοργήν, ἐπιδαψιλεύει εἰς αὐτὸ θερμότερας θωπείας, ἐλπίζει περισσότερον ἐπ' αὐτό. Ἐὰν ἐρωτήσω ὅλον τὸ ἀκρατήριόν μου ἐκατέρου τῶν φύλων, ποῦ ἔχει ἐστραμμένη τὴν διάνοιάν του, ποῦ τὰς ἐλπίδας του, ποῦ οἱ πόθοι του διευθύνονται, εἰς τὰ δάκτυλα θὰ ἠριθμοῦντο ὅσοι θὰ ἀπεκρίνοντο· « εἰς τὸ παρόν » πάντες θὰ με παρέπεμπον εἰς τὸ μέλλον· ὁ ἐργοστασιάρχης εἰς τὰ μέλλοντα κέρδη του, ὁ φοιτητὴς εἰς τὴν μέλλουσαν ἐπιστημονικὴν του ὁδόν, ὁ καλλιτέχνης εἰς τὰς μελλούσας καλλιτεχνικὰς του δάφνας, ἡ παρθένος εἰς τὴν μέλλουσαν ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων τῆς, ὁ προικιστὴς εἰς τὴν προσδοκωμένην πολυτάλαντον νύμφην, ὁ νεόγαμος εἰς τὴν μέλλουσαν συζυγικὴν εὐδαιμονίαν, ὁ γέρον εἰς τὴν μέλλουσαν δι' ἀοράτου μηχανῆς εὐρωστίαν του, ὁ ψυχορραγῶν εἰς τὴν μέλλουσαν ἀνάκτησιν τῆς ὑγείας του. Τὴν φυσικὴν ταύτην τάσιν πρὸς τὸ μέλλον, τὴν φυσικὴν ταύτην ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, τὴν ἀγάπην τὴν θερμὴν πρὸς τὸ ἀγνώστον, πρὸς τὸ ἄπειρον, πρὸς τὸ μυστηριώδες, κάλλιστα οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἐνεσάρκωσαν εἰς τὴν προσωποποίησιν τῆς Ἐλπίδος.

Τῆς ἀγάπης μου λοιπὸν πρὸς τὰ παιδιά εἶνε καὶ τοῦτο τὸ κρυφίον ἐλατήριο, ἡ κλίσις ἡ φυσικὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ μέλλον, ὁ ἔρωσ τοῦ ἀγνώστου. Διότι τὸ παιδί ἠμοιάζει πρὸς τὴν κάλυκα, ἐκ τῆς ὁποίας ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἀναθάλη εὐχρωμον καὶ εὐσομον τὸ ῥόδον, ἠμοιάζει πρὸς τὴν μυστηριώδη φωλεάν τὴν προσκεκολλημένην εἰς τὴν κορυφὴν ὑψικόμου δρυός, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ εὐρωμεν τρυφεροὺς νεοσσούς, ἠμοιάζει πρὸς τὸν πῖθον τῆς Πανδώρας, ὁ ὁποῖος ἐξεγείρει ἀσθεστον τὴν διψάν τῆς περιεργίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ διάπυρον τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἐν αὐτῷ ὑποκρύπτεται θησαυρός, ἠμοιάζει τέλος πρὸς τοὺς μυθολογούμενους ἐκείνους ὀδόντας, οἱ ὁποῖοι σπειρόμενοι καὶ καλλιτεργούμενοι ἀναβλαστάνουσι πάνοπλοι ἄνδρες.

Ὅταν λοιπὸν βλέπω παιδί, διανοοῦμαι, ἐκ φυσικῆς πρὸς τὸ μέλλον, πρὸς τὸ ἀγνώστον κλίσεως· « τίς εἶδεν ἐὰν ἐν τῷ μικρῷ αὐτοῦ σαρκίῳ δὲν ὑπολανθάνει δύναμις μέλλουσα νὰ ἀφήσῃ σταθμὸν ἐν τῇ ἰστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου; Τίς εἶδεν ἐὰν αὐτὸς ὁ πτωχὸς τοῦ ἀγρότου παῖς, ὁ ῥάκη περιβεβλημένος, δὲν εἶνε ἡ κάλυξ, ἐκ τῆς ὁποίας θὰ βλαστήσῃ εἰς τὸ μέλλον ὁ κρίνος ὁ εὐσομος

τῆς φιλανθρωπίας; Τίς εἶδεν ἐὰν ὁ ἀκάθαρτος ἐκείνος ἀγυιόπαις δὲν εἶνε ἡ φωλεά, ἐξ ἧς πετροφυήσασαι θὰ ἀναπτῶσιν εἰς τὸν αἰθέρα αἱ ἰδέαι τῆς ἐπιστήμης, δὲν εἶνε ὁ πῖθος τῆς Πανδώρας, ἐξ οὗ θὰ ἐξορμήσῃ τὰ ἀγαθὰ τῆς δημιουργικῆς ἐν τῇ τέχνῃ διανοίας; Τίς εἶδε τέλος ἐὰν ὁ παῖς ἐκείνος δὲν ἐγκλείει τοὺς ὀδόντας, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀναπτυχθῶσιν εἰς δύναμιν μεγαλουργόν, μέλλουσαν καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὴν ἀνθρωπότητα εὐεργετικῶς νὰ ἀντιμετωπίσῃ; Μήπως Ἀλέξανδρος ὁ μέγας καὶ ὁ Ναπολέων καὶ ὁ Πέτρος δὲν ὑπῆρξαν πρῶτον παῖδες; Μήπως πάντες οἱ μεγάλοι εὐεργεταὶ τῆς ἀνθρωπότητος, πάντες οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες καὶ καλλιτέχναι δὲν ὑπῆρξαν πρῶτον παῖδες; Μήπως αὐτὸς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου δὲν ὑπῆρξε τὸ πρῶτον παῖς;

Ἄλλὰ διὰ νὰ ἀναβλαστήσῃ ἡ κάλυξ, ἔχει ἀνάγκην ἐπιμελείας καὶ στοργῆς, διὰ νὰ περωθῶσιν οἱ νεοσσοί, ἔχουν ἀνάγκην περιθάλψεως καὶ θερμάνσεως. Ἐὰν μείνῃ ἀπότιστος ἡ κάλυξ, θὰ μαρνανθῆ, πρὶν διαχύσῃ τὴν εὐωδίαν τῆς· ἐὰν στερηθῶσι τῆς θαλπερᾶς θερμότητος τῆς μητρὸς, θὰ νεκρωθῶσιν οἱ νεοσσοὶ καὶ οὕτως ὁ ἀέτωσ δὲν θὰ διασχίσῃ εἰς τὸ μέλλον ὑπερήφανος τοὺς αἰθέρας, οὐδὲ θὰ ἀποκληθῆ βρασιλεὺς τῶν ἠμοφύλων του.

Οὕτω καὶ ὁ παῖς, ἐὰν μὴ ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ τύχῃ ὑπὸ τε τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας τῆς δεούσης πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς περιθάλψεως, θὰ μαρνανθῶσιν ἴσως αἱ ἔμφυτοι αὐτῷ δυνάμεις. Καταλείποντες ἐν τῇ νάρκῃ τὴν ψυχικὴν δύναμιν τοῦ πρώτου τυχόντος ἀγυιόπαιδος ἴσως στεροῦμεν τὴν πατρίδα ἡμῶν ἐνὸς ποιητοῦ, ἐνὸς μεγάλου πολιτικοῦ, ἐνὸς μεγάλου καλλιτέχνου, ἐνὸς μεγάλου εὐεργετικοῦ πολυτάλαντου· ἴσως στεροῦμεν τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα ἐνὸς μεγάλου θεραπευτοῦ, ἴσως στεροῦμεν τὴν παγκόσμιον κοινωνίαν ἐνὸς μεγάλου ἐπὶ τὰ κρείττω ἀνακαινιστοῦ.

Τῶν γνωμῶν τούτων ἐμποροῦμεν αἱ κυβερνήσεις πάντων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν ἐστρεψάν ἐπιμόνως τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ παιδός. Τῶν γνωμῶν τούτων ἐμποροῦμεν οἱ ἐξοχώτεροι ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος παιδαγωγοὶ ἐμόχθησαν, ἐξήντησαν πᾶσαν τὴν ἰκμάδα τοῦ μεγάλου των πνεύματος, ἵνα ἐξεύρωσι τὰ μέσα, δι' ὧν δύνανται προσφορώτερον νὰ ἀναπτυχθῶσιν αἱ δυνάμεις αὐταί. Καὶ πρὸς τοῦτο βᾶσιν τοῦ ἔθνικου, κρηπίδα τοῦ κοινωνικοῦ οικοδομήματος ἐθεώρησαν τὴν δημοτικὴν σχολὴν. Διότι ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ δίδεται ἡ πρώτη κίνησις εἰς τὴν πνευματικὴν μηχανὴν τοῦ παιδός. Ἐκεῖ ἄρχεται τὸ ξεδίπλωμα τῆς συνεπτυγμένης του διανοίας. Ἐκεῖ ἄρχεται ἡ πρώτη κατεργασία τῆς εὐγενεστέρως ἀμόρφου ὕλης, τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγ-

κεφάλου. Διὰ τοῦτο αἱ πολιτεῖαι τὴν φροντίσιν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα κατέστησαν ὑποχρεωτικὴν, καὶ διὰ ποιῶν ἠπειλήσαν τοὺς γονεῖς τοὺς στεροῦντας τὰ τέκνα των τὴν πρώτην, τὴν στοιχειώδη ταύτην μόρφωσιν. Ἄλλ' οὐ μόνον πρὸς τὴν μόρφωσιν τοῦ πνεύματος ἡ πολιτεία μεχθεῖ, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἠθικὴν τῶν γενεῶν ἀνάπλασιν. Διότι, ὅπως εἰς τὸ παιδί ἐνυπολανθάνει πολλακίς δύναμις μεγαλουργῆς, δεομένη κέντρου πρὸς ἐξέγερσιν, οὕτως ἐμφωλεύουσιν οὐκ ὀλιγάκις καὶ ἔμφυτα κακοποιὰ, τὰ ὅποια τὸ δημοτικὸν σχολεῖον κατορθοῖ συνήθως νὰ καταπνίγῃ ἢ νὰ περιστέλλῃ ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν ἐμφανίσει. Εἰσέλθετε εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἀριθμήσατε τοὺς ἐν αὐταῖς ἐγκαθειργημένους ἐγκληματίας· θὰ εὑρητε ὅτι ἐν ταῖς ἐκατὸν μόνον οἱ δέκα ἢ οἱ εἴκοσι ἐπεράτωσαν τὴν στοιχειώδη αὐτῶν ἐκπαίδευσιν. Τὸ πόρισμα τῆς εὐγλώττου ταύτης στατιστικῆς δὲν χρεῖζει περαιτέρω διασαφηνίσεως. Ἡ πολιτεία λοιπὸν νομοθετοῦσα τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν ὑποχρεωτικὴν φρονεῖ ὅτι ὅσον ἐλαττώνει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀναλφαβήτων, τοσοῦτον ἐλαττώνει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐγκληματιῶν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ πολιτεία περισπωμένη περὶ πολλὰς φροντίδας δὲν ἐπαρκεῖ πολλακίς νὰ ἀνερευνᾷ τὰ μέσα, δι' ὧν δύναται νὰ ἐπιτυγχάνῃ τοῦ ὑψίστου τούτου ἀγαθοῦ, καθῆκον ἔχουν τὰ ποικίλα σωματεῖα, αἱ κοινότητες, τὰ ἄτομα αὐτὰ νὰ ἐπιέρχωνται ἀρωγοὶ εἰς τὸν εὐγενῆ καὶ σωτήριον τοῦτον ἀγῶνα τῆς πολιτείας. Καὶ πόσον εὐεργετικὴ ἀποβραίνει ἡ ἰδιωτικὴ αὕτη πρωτοβουλία καὶ ἐνέργεια, μαρτυρεῖ ἡ ἐξημέρωσις τῶν ἠθῶν τῶν κατωτάτων στρωμάτων τῆς κοινωνίας, ἡ τελεσθεῖσα καὶ τελουμένη ἐν ταῖς πλείσταις τῆς Ἑλλάδος πόλεσι διὰ τῆς συστάσεως τῶν ἐσπερινῶν σχολῶν τῶν ἀπόρων παιδῶν. Ἴνα δὲ συλλάβῃτε πλήρη τὴν εἰκόνα τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐργασίας ταύτης, ἀναμνήσθητε, ὅσοι ἐπισκέφθητε πρὸ ἐτῶν τὰς Ἀθήνας, ἀναμνήσθητε τὴν ἐστίαν ἐκείνην τῆς κακουργίας καὶ διαφθορᾶς, τὸ Ὠρολόγιον τῆς Ἀγορᾶς, περὶ τὸ ὅποιον βρωμεροὶ τό τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀγυιόπαιδες, παρομιμωδῶς ἀποκαλοῦμενοι « Μάγγες τοῦ Ρολογίου » παρεδίδοντο εἰς ὄργια ἀκατονόμαστα, τὴν βδελυγμίαν καὶ τὸν φόβον εἰς τοὺς διαβάτας καὶ περιόικους ἐμποιοῦντες. Ἄλλὰ νῦν τοὺς διεσθαρμένους ἐκείνους παιδάς, οἱ ὁποῖοι ἀνδρούμενοι μετεβάλλοντο εἰς κκαούργους ἐπιφόβους, ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία τοῦ συλλόγου Παρνασσοῦ μεταμορφώνει διὰ τῆς ἐσπερινῆς δημοτικῆς σχολῆς εἰς πολίτας χρηστοὺς, εἰς οἰκογενειάρχας φιλοστόργους, εἰς ἐργάτας ἐντίμους.

*

Ἡ εὐτυχὴς λοιπὸν τῆς νυκτὸς ταύτης συνάντησις μας, Κυρίαὶ καὶ Κύριοι, προεκλήθη ἐκ τῶν αὐτῶν ἐλατηρίων.

Τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδευσεως τοῦ Νομοῦ Κεφαλληνίας κατέχεται ἐκ διακαοῦς ἐπιθυμίας νὰ διαδοθῆ, ὅσον ἐνεστιν εὐρύτερον, ἢ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις. Καὶ ἔχει ἀνάγκη, εἴπερ τις καὶ ἄλλη χώρα, ἢ Κεφαλληνία τῆς μερίμνης ταύτης. Διότι, ἐνῶ ἡ νῆσος ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὑπερηφάνως εἰς πάντα τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἄνδρας διαπρέποντας ἐν ταῖς ἐπιστήμασι, ταῖς τέχναις καὶ τῇ ἐμπορίᾳ, ἢ Ἐπιθεώρησις τῶν Δημοτικῶν σχολείων ἀπέδειξε δυστυχῶς ὅτι ὁ νομὸς ὑπὸ τὴν ἔψωψιν τῆς διαδόσεως τῶν πρώτων γραμμάτων ὑστερεῖ πολλῶν ἄλλων τοῦ κράτους νομῶν. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἀναφέρω τὰ πορίσματα τῆς ἀκλεοῦς στατιστικῆς, διότι εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ἐκπληξιν καὶ δυσθυμίαν θὰ διεγείρω ἐν ὑμῖν.

Τὸ Ἐποπτικὸν λοιπὸν Συμβούλιον ἀπόφασιν ἔχει νὰ πατάξῃ τὴν ἀγραμματοσύνην, μὴ φειδόμενον μέσου μηδενὸς τείνοντος πρὸς εὐδωσιν τοῦ κοινωφελοῦς τούτου σκοποῦ.

Μετὰ ζήσεως ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τὸν νόμον περὶ ὑποχρεωτικῆς ἐγγραφῆς καὶ φοιτήσεως ἐν τοῖς σχολείοις καὶ ἀδυσωπήτως θὰ καταδιώξῃ διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου χρηγομένων ὄπλων πάντας τοὺς γονεῖς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἀμβλυποῦντες πρὸς τε τὸ ἴδιον καὶ τὸ τῆς πολιτείας συμφέρον, στεροῦσι τὰ μικρὰ τῶν τέκνα τῆς πρώτης, τῆς στοιχειώδους πνευματικῆς τροφῆς.

Ἄλλ' ὑπάρχουν πλάσματα δυστυχῆ, τὰ ὁποῖα, στερηθέντα ἐνωρὶς τῆς θωπείας τῆς πατρικῆς καὶ μητρικῆς, ἀπορροισθέντα ὑπὸ τῆς μοίρας τῶν γονέων τῶν, ἐξετέθησαν, ἄπτεροι εἰσέτι νεοσσοί, εἰς τὸν πολύμοχθον τοῦ βίου ἀγῶνα. Ὑπάρχουν ἄλλα, δυστυχέστερα αὐτὰ, τὰ ὁποῖα ἐξέθρασεν ἡ κοινωνικὴ διαφθορά, γεννηθέντα, ὡς λέγει ὁ ποιητής, ἐκ ὄρου ἢ ἐκ πέτρης. Ὑπάρχουν ἄλλα, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς, μάρτυρες τοῦ βίου, ἀδυνατοῦντες νὰ χρηρηγῶσιν εἰς τὰ τέκνα τῶν τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἐκπαίδευσιν μέσα, καὶ μάλιστα ἔχοντες πλειστάκις ἀνάγκη τῆς συνδρομῆς αὐτῶν, ἵνα ἀντίσχωσιν εἰς τὸ ἄχθος τῶν ἀγῶνων τοῦ βίου, τρέπουσιν αὐτὰ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐπὶ τὴν ἐργασίαν. Καὶ τὰ πλάσματα ταῦτα, ἀγευστα πάσης παιδείσεως μένοντα, διατελοῦν εἰς τὸ σκότος τὸ πνευματικόν, τὸ ὁποῖον εἶνε πυκνότερον καὶ κινδυνωδέστερον τοῦ φυσικοῦ. Εἰς τὴν ψυχὴν τῶν δὲν εἰσέδυσεν οὐδέποτε ἀκτίς φωτός, δὲν διεσκέδασε τὰς πλάνας τῶν, δὲν ἐφώτισεν αὐτοὺς εἰς οὐδεμίαν περίστασιν, εἰς οὐδεμίαν περιπέτειαν τοῦ βίου τῶν. Κύπτουν καθ' ἑκάστην ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ἐργασίας τῶν περιρρέομενοι μὲ ἀφθονον ἰδρώτα, ταλαγτευόμενοι ἐκ τῶν κόπων εἰς οὗς ὑποβάλλονται, μόλις δυνάμενοι νὰ συγκρατήσωσι μὲ τὰς μικρὰς καὶ ἀσθενεῖς τῶν χεῖρας τὰ ἐργαλεῖα τῶν ἐπιμόχθων ἔργων, δὲν εὐρίσκουν

στιγμάς τινας ἀνακουφίσεως, δὲν ἔχουν καταφυγίον, ἐν τῷ ὁποίῳ νὰ ἀκούσωσι λόγου παρμυθητικούς, ἐν τῷ ὁποίῳ νὰ καλλιεργήσωσι τὰς ἐμφύτους πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς τῶν δυνάμεις, ἐν τῷ ὁποίῳ τέλος νὰ μάθωσι νὰ λατρεύωσι τὸν θεόν τῶν, νὰ σέβωνται τοὺς ὁμοίους τῶν, νὰ ἀγαπῶσι τὴν πατρίδα τῶν.

Εἰς τοὺς ἀποκλήρους τούτους ἠθέλησε τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον νὰ παρασχῇ ἄσυλον πνευματικὸν καὶ ἠθικόν. Τοὺς ἀποκλήρους τούτους ἠθέλησε νὰ μορφώσῃ καὶ νὰ ποδηγετήσῃ μὲ τὴν περιλαμπῆ τῆς ἐκπαιδευσεως δαδα.

Καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἰδρύσῃ ἐσπερινὴν σχολὴν ἀπόρων παιδῶν, οὐχὶ ἐφήμερον, ἀλλὰ διαρκῆ, ἐπὶ τῶν στερεῶν βάσεων, ἐφ' ὧν εἶνε ἰδρυμένη ἡ ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον πεφημισμένη σχολὴ τοῦ Παρνασσοῦ. Τὸ Συμβούλιον εἶχε καὶ ἄλλα μέσα, ἐξ ὧν ἠδύνατο νὰ πορισθῇ τὸ πρὸς λειτουργίαν αὐτῆς ἀναγκαῖον ποσόν. Ἀλλὰ προὔτιμησε τὴν διοργανώσιν τῆς ἐσπερίδος ταύτης, τὸ μὲν, διότι ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ κοινωνίαν τῆς ἰδρύσεως τῆς σχολῆς ὅλην τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἀργοστολίου, καὶ ἐπομένως νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν ἀγάπην πρὸς αὐτὴν ὡς πρὸς τέκνον κοινὸν ὁλοκλήρου τῆς πόλεως, τὸ δέ, διότι διὰ τῶν Μουσῶν ἤρμοξε νὰ λικνισθῇ καὶ νὰ γαλουχηθῇ ἡ ἐκκολαφθεῖσα αὕτη τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου ἰδέα.

Καὶ εὐτυχῶς αἱ Μοῦσαι τῆς πόλεως ἐν χορῶ προσῆλθον εἰς τὸ ἔργον μας ἀρωγοί, καὶ θὰ καταστήσωσι τὴν ἐσπέραν ταύτην θελατικὴν, καὶ κατέστησαν τὴν ἐσπέραν ταύτην προσοδοφόρον, ἐξασφαλίσασαν τελείως τὴν ἐνιαυσίαν καὶ ἐπέκεινα τῆς σχολῆς μας λειτουργίαν. Τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον μοὶ ἀνέθηκε νὰ ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ πρὸς τὰς ἐπιλέκτους τῆς πόλεως ὁσποίνιας καὶ ὁσποινίδας, καὶ τοὺς φιλομούσους κυρίους, ὅσοι διὰ τοῦ μουσικοῦ τῶν τάλαντου, ὡς ἄλλοι Ὀρφεῖς, ἔσχον τὴν δύναμιν νὰ ἀνιξίωσι τὰ βαλλάντια τῆς πόλεως καὶ νὰ πορίσωσιν ἡμῖν τὸ ἀναγκαῖον χρηματικὸν ποσόν, καὶ πρὸς πάσας καὶ πάντας ἐν γένει, τοὺς καθ' οἰονδήποτε τρόπον συνδραμόντας πρὸς εὐδωσιν τοῦ σκοποῦ μας. Ἄλλ' ἄς μοι ἐπιτρέψῃ τὸ Συμβούλιον νὰ παραβῶ τὴν ἐντολήν του. Οὐδένα θὰ εὐχαριστήσω. Διότι τότε θὰ θεωρήσω ὑμᾶς ξένους πρὸς τὴν σχολὴν μας. Ὑμεῖς συνιστάτε αὐτήν. Ἡ σχολὴ εἶνε τέκνον σας, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς τὸ μέλλον θὰ παραδώσωμεν νὰ σκιασθῇ ὑπὸ τὰς καλλιτεχνικὰς πτέρυγὰς σας. Ἡ μήτηρ δὲν δέχεται εὐχαριστήρια διὰ τὴν περίθαλψιν, ἣν ἐπιθαφίλει εἰς τὸ ἴδιόν της τέκνον.

Μόνον θέλω νὰ με παρακολουθήσητε διὰ τῆς φαντασίας σας εἰς τὸ μέλλον, καὶ ἐκεῖθεν θὰ ἀντλήσητε τὴν ἀνέκφραστον ἠδονὴν, ἣν ἐμποιεῖ ἡ πράξις τοῦ ἀγαθοῦ. Φαντάσθητε τοὺς ἀμορφώτους ἐκείνους παῖδας, τοὺς ὁποίους ἡ σχολὴ

μας θὰ στεγάσῃ, ὅταν ἀποποιτήσαντες ἐξ αὐτῆς θὰ ἔχωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν τὴν ἱεράν ἀνάμνησιν τῆς προθυμίας σας, ἐξ ἧς ἠρύσθησαν τὸ ὑπέρτατον ἐν τῷ κόσμῳ ἀγαθόν. Φαντάσθητε ὅτι διὰ τῆς εὐγενοῦς σας προσφορᾶς ἐχρηρηγῆσατε εἰς τὴν οἰκογένειαν τὸν ἀδελφὸν φιλοστοργότερον, εἰς τὸν πλησίον τὸν φίλον πιστότερον, εἰς τὴν πατρίδα τὸν πολίτην εὐπειθέστερον καὶ εὐσυνειδητότερον, εἰς τὸν Θεὸν τὸν ἄνθρωπον εὐσεβέστερον. Φαντάσθητε ὅτι ἴσως ἐντὸς τῆς μάχης ἐκείνης τῆς παιδικῆς, τὴν ὁποίαν ἡ σχολὴ μας θὰ διαπλάσῃ, εἶνε κεκρυμμένος σπινθὴρ τις μεγαλοφυΐας, τὸν ὁποῖον ὑμεῖς θὰ ὑποδαυλίσητε. Φαντάσθητε ὅτι διὰ τῆς ἀβραῆς ἐπὶ τῶν πληκτρῶν τοῦ κλειδοκουμβάλου κρούσεως ἀποδίδετε εἰς τὴν πολιτείαν ἓνα πολίτην ἀγνόν, τὸν ὁποῖον τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας ἴσως θὰ ὠδήγει εἰς τὰς χεῖρας τοῦ δημίου.

Αἱ καρδίαι τῶν παιδῶν τούτων θὰ εἶνε πρὸς ὑμᾶς εὐγνώμονες· ἡ ἁρμονία καὶ ἡ μελωδία, ἡ ὁποία θὰ πληρώσῃ τὴν αἴθουσαν κατὰ τὴν ἐσπέραν ταύτην, θὰ μεταβληθῇ εἰς αἴνους καὶ εὐλογίας, ἀναδιδόμενοι ἐκ τῶν ἀγῶν χειλέων τῶν ἀπόρων, τοὺς ὁποίους θὰ προστατεύσῃ ἡ φιλοανθρωπία σας. Αὐτοὶ θὰ ἀνομολογήσωσι τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων σας τὴν εἰλικρινῆ, τὴν ἀνυπόκριτον. Αὐτοὶ μὲ δακρύνοντας ὀφθαλμοὺς θὰ φιλήσωσι τὰς λεπτὰς σας χεῖρας διὰ τὰς φιλοστοργούς θωπείας, τὰς ὁποίας ἐπεδαφιλεύσατε· αὐτοὶ τέλος ἐν χορῶ καὶ ἀλαλαγμοῖς θὰ χειροκροτήσωσι τὸ ἔργον σας!

Γ. Α. ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑΣ

Ο ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΕΝ ΑΓΓΛΙΑΙ

Ὁ ξένος, ὁ ἐπιθυμῶν νὰ σχηματίσῃ ὀρθὴν γνώμην περὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ χαρακτῆρος, δὲν πρέπει νὰ περιορίσῃ τὰς παρατηρήσεις του ἐν τῇ πρωτεύουσῃ. Ὁφείλει νὰ ἐξέλθῃ εἰς τοὺς ἀγρούς, νὰ διατρίψῃ ἐν χωρίοις καὶ καλύβαις· ὀφείλει νὰ ἐπισκεφθῇ πύργους, ἐξοχικὰς οἰκίας, ἐπαύλεις καὶ οἰκίσκους· ὀφείλει νὰ περιπλανηθῇ ἀνὰ τὰ δάση καὶ τοὺς κήπους, παρὰ τοὺς φράκτας καὶ τὰς χλοεράς ἀτραπούς· ὀφείλει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν χωρίων, νὰ παρευρεθῇ εἰς τὰς πανηγύρεις καὶ τὰς ἄλλας ἀγροτικὰς ἐορτάς, νὰ συναναστραφῇ τὸν λαὸν πάσης τάξεως καὶ νὰ σπουδάσῃ πάσης τὰς συνηθείας καὶ ἰδιότητάς αὐτοῦ.

Εἰς τινὰς χώρας αἱ μεγάλαι πόλεις ἀπορροφῶσι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἔθνους, ἀποτελοῦσαι τὰ μόνα ὠρισμένα ἐνδικαίτηματα τῆς λεπτῆς καὶ ἀνεπτυγμένης κοινωνίας, ἡ δὲ ἐξοχὴ κατοικεῖται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ ἀγροικῶν χωρικῶν. Ἐν Ἀγγλίᾳ τούναντίον, ἡ

πρωτεύουσα χρησιμεῖ ἀπλῶς ὡς τὸ ἐντευκτήριον τῶν εὐγενῶν τάξεων, ἐνθα δαπανῶσι μικρὸν μόνον μέρος τοῦ ἔτους ἐν βίᾳ εἰς τὰ θέατρα καὶ εἰς τὰς διασκεδάσεις. Ἀφοῦ δὲ ἀπολαύσωσι τοῦ εἶδους τούτου τῆς ἀπόκρεω, ἐπανέρχονται εἰς τὰς συνηθείας τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς, αἵτινες φαίνονται ὡς νὰ εἶναι εἰς αὐτοὺς μᾶλλον ἐμφυτοί. Συνεπῶς αἱ διάφοροι τάξεις τῆς κοινωνίας εἶνε διεσκορπισμέναι ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας τοῦ βασιλείου, οὐτινος καὶ τὰ πλέον ἀπομεμονωμένα μέρη παρέχουσι δείγματα τῶν διαφορῶν κοινωτικῶν βελτιῶν.

Οἱ Ἀγγλοὶ, τῇ ἀληθείᾳ, εἶνε πεπροικισμένοι διὰ μεγάλην δόσεως ἀγροτικοῦ αἰσθηματος. Εὐαίσθητοι πρὸς τὰς καλλονὰς τῆς φύσεως ἀπολαύουσι μετὰ μείζονος εὐχαριστήσεως τῶν ἠδονῶν τῶν ἀγροτικῶν ἐνασχολήσεων. Τὸ πάθος τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος τοῦ χαρακτῆρός των. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων, οἵτινες ἐγεννήθησαν καὶ ἀνετράφησαν ἐν τῷ μέσῳ πλινθίων τοίχων καὶ θορυβωδῶν ὁδῶν, ἀποκτῶσι μετὰ καταπληκτικῆς εὐκολίας τὰς ἀγροτικὰς συνηθείας καὶ ἐπιδεικνύουσι σπανίαν δεξιότητα εἰς πᾶσαν ἀγροτικὴν ἐνασχόλησιν. Ὁ ἔμπορος ἔχει τὴν κομψὴν ἔπαυλιν του ἐν τοῖς προαστείοις τῆς πρωτεύουσας, ὅπου συχνάκις ἐπιδεικνύει τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ ζῆλον εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ κήπου καὶ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων του, ὅσῃν καὶ εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐργασίας του καὶ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν ἐμπορικῆς τινοῦ ἐπιχειρήσεως. Καὶ αὐτοὶ ἐτι οἱ ἥττον εὐνοοῦμενοι ὑπὸ τῆς τύχης, οἵτινες εἶνε καταδικασμένοι νὰ διέλθωσι τὸν βίον των ἐν τῷ μέσῳ τῶν φροντίδων τοῦ ἐμπορίου, κατορθώνουσι νὰ ἔχωσιν τι ὅπερ τοὺς ἀναμνησθεὶς τὴν χλοεράν ὄψιν τῆς φύσεως. Εἰς τὰς σκοτεινοτάτας καὶ μᾶλλον ἀποκέντρους συνοικίας τοῦ ἄστεως τὸ παράθυρον τῆς αἰθούσης συχνότατα ὁμοιάζει πρὸς πρασίαν ἀνθέων· πᾶσα γωνία ἐπιδεικτικῆς βλαστήσεως ἔχει τὴν χλόην καὶ τὰ ἀνθη τῆς καὶ πᾶσα πλατεῖα τὸ μικροσκοπικὸν κηπάριόν της φυτευμένον μετὰ ποιητικῆς καλαισθησίας καὶ ἀπαστράπττον ἐκ τοῦ ζωηροῦ πρασίνου χρώματος τῶν φυλλωμάτων.

Ὁ βλέπων τὸν Ἀγγλον μόνον ἐν τῇ πόλει ταχέως σχηματίζει οὐχὶ εὐνοϊκὴν ἰδέαν περὶ τοῦ κοινωνικοῦ χαρακτῆρός του. Ἐν τῇ πόλει εὐρισκόμενος εἶνε ἢ πολὺ ἐνησυχολημένος ἐν τῇ ἐργασίᾳ τοῦ ἢ ἀφηρημένος ἐκ τῶν πολλῶν φροντίδων, αἵτινες καταναλίσκουσιν ὅλον τὸν χρόνον, τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθηματὰ του ἐν τῇ τεραστίᾳ ταύτῃ μητροπόλει. Ἐνεκα τούτου φαίνεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σπειδῶν καὶ ἀφηρημένος. Ὅπουδῆποτε καὶ ἂν εὐρίσκειται, ἔχει κατὰ νοῦν νὰ ὑπάγῃ κἄπου ἄλλοῦ, καθ' ἣν στιγμὴν ὁμιλεῖ περὶ ἐνός ζητήματος, ὁ νοῦς του περιπλα-

νάται εις ἄλλο, καὶ ἐνῶ ἐπισκέπτεται τὸν φίλον του, ὑπολογίζει πῶς νὰ ἐξοικονομήσῃ τὸν χρόνον εὐτως, ὥστε νὰ τελειώσῃ καὶ τὰς ἄλλας πρωϊνάς ἐπισκέψεις. Πρωτεύουσα ἀπέραντος ὡς τὸ Λονδίνον δὲν δύναται ἢ νὰ καταστήσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἰδιοτελεῖς καὶ κοινούς. Κατὰ τὰς τυχαίας καὶ στιγμιαίας συναντήσεις των δὲν δύνανται ἢ νὰ ὑμιλήσῃσι περὶ πραγμάτων συνήθων καὶ τετριμμένων. Παρουσιάζουσι μόνον τὴν ψυχρὰν ἐπιφάνειαν τοῦ χαρακτήρος των. Αἱ δὲ πλούσιαι καὶ φυσικαὶ ιδιότητές του δὲν ἔχουσι τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν νὰ θερμανθῶσι καὶ ἐκλάμψωσι.

Μόνον ἐν τῇ ἐξοχῇ ὁ Ἄγγλος ἐπιτρέπει ἐλευθέρην διέξοδον εἰς τὰ φυσικὰ αἰσθήματα του. Μετ' εὐχαριστήσεως διαρρηγνύει τοὺς ψυχροὺς τύπους καὶ τὰς ἀνευ τινὸς ἐννοίας φιλοφρονήσεις τῆς πόλεως· ἀπεκδύεται τὰς συνθηεῖας τῆς ἐπιφυλακτικότητος καὶ καθίσταται εὐθυμὸς καὶ ζωηρός. Προσπαθεῖ νὰ συλλέξῃ περὶ ἑαυτὸν πάσας τὰς ἀναπαύσεις καὶ λεπτότητας τοῦ εὐπρεποῦς βίου καὶ νὰ λύσῃ τὰ δεσμὰ αὐτοῦ. Ἡ ἐξοχικὴ του κατοικία ἀφρονεῖ πάντων τῶν ἀναγκαιῶν εἴτε πρὸς ἡσυχον μελέτην εἴτε πρὸς ἀγροτικὰς ἀσκήσεις. Βιβλία, εἰκόνες, μουσικὴ, ἵπποι, κύνες καὶ τὰ τοῦ κυνηγίου ἐπιτήδεια εἶνε πρόχειρα. Οὐδένα περιορισμὸν ἐπιβάλλει οὔτε ἐπὶ τῶν ξένων του οὔτε ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλ' ἐμφορούμενος τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος τῆς φιλοξενίας παρέχει τὰ μέσα τῆς διασκεδάσεως καὶ ἀφίνει ἕκαστον ἐλεύθερον ν' ἀπολαύσῃ αὐτῶν κατὰ τὰς κλίσεις του.

Ἡ καλαισθησία τῶν Ἄγγλων ἐν τῇ καλλιέργειᾳ τῆς γῆς καὶ ἐν τῇ κηπουρικῇ εἶνε ἀπαράμιλλος. Ἐμελέτησαν τὴν φύσιν μετὰ προσοχῆς καὶ μετὰ πολλῆς λεπτότητος αἰσθάνονται τὴν γοητείαν τῶν ὡραίων σχημάτων καὶ τῶν ἀρμονικῶν συνδυασμῶν αὐτῶν. Τὰ θέλητρα, ἅτινα ἐν ἄλλαις χώραις σπαταλῶνται εἰς ἄγρια καὶ ἀπομεινωμένα διαμερίσματα, ἐν Ἀγγλίᾳ εἶνε συνηθισμένα περὶ τῶν ἐνδιαιτημάτων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Οἱ Ἄγγλοι φαίνονται ὡς νὰ συνέλαβον τὰς ἵπταμένας χάριτας τῆς φύσεως καὶ νὰ διεσκόρπισαν αὐτάς, διὰ μαγείας, περὶ τῶν ἀγροτικῶν κατοικιῶν των.

Οὐδὲν ἐπιβλητικώτερον τῆς μεγαλοπρεπειᾶς ἐνὸς Ἀγγλικοῦ πάρκου. Ἀπέραντοι πρασιαὶ ἐκτεινόμεναι ὡς σινδόναι κεκοσμημέναι διὰ συμπλεγμάτων δένδρων διεσκορπισμένων ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, σκιερὰ δάση πλήρη ἐλάφων, αἵτινες κατ' ἀγέλας τρέφονται ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτῶν, λαγῶν, οἵτινες ἄμα τῶ κρότῳ πλησιαζόντων βημάτων καταφεύγουσιν εἰς τὰ πυκνότερα μέρη, ἢ φασιανῶν, οἵτινες ἀφῆνης ἀφίπτανται ἐνώπιον τοῦ ξένου. Χεῖμαρροι ἠναγκασμένοι ὑπὸ τῆς τέχνης νὰ ἀκολουθῶσι βρῦν καθ' ὅλα ὅμοιον τῶ

φυσικῶ ἢ νὰ σχηματίζωσιν εὐρείας λίμνας, ὧν τὰ διαυγῆ ὕδατα ἀντανάκλωσι τὰς σκιάς τῶν περιβαλλόντων αὐτάς δένδρων καὶ ὧν τὰ βάρη καλύπτονται ὑπὸ τῶν κιτρινωπῶν φύλλων τοῦ φθινοπώρου, ἐνῶ ἀπειράριθμοι ἰχθύες κολυμβῶσιν ἀφόβως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν, πρὸς δὲ τοῦτοις ὁ πλησίον εὐρισκόμενος ἀγροτικὸς ναῖσκος ἢ ἀγαλμα πράσινον καὶ γλοιοῦδες ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἅτινα δίδουσιν εἰς τὸ ἀπομεινωμένον τοῦτο μέρος ὕψος κλασικῆς ἱερότητος, πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσι μικρὸν μόνον μέρος τῶν χαρακτηριστικῶν ἐνὸς ἄλλου. Ἄλλ' ὅ,τι προξενεῖ τὴν μάλλον εὐχάριστον ἐντύπωσιν εἰς ἐμὲ εἶνε ἡ δημιουργικὴ ἰδιοφυΐα, μεθ' ἧς οἱ Ἄγγλοι τῶν μέσων τάξεων κοσμοῦσι τὰ ταπεινὰ αὐτῶν ἐνδιαιτήματα. Ἡ χονδροειδέστατη κατοικία, τὸ ἀφορώτατον μέρος γῆς εἰς τὰς χεῖρας Ἄγγλου πεπρωκισμένου διὰ καλαισθησίας καθίσταται μικρὸς παράδεισος. Ὁ τοιοῦτος ἀμέσως διακρίνει διὰ τοῦ ὀξυδερκοῦς ὀφθαλμοῦ του πάσας τὰς δυνατὰς διαρρυθμίσεις καὶ συλλαμβάνει διὰ τῆς φαντασίας του τὴν εἰκόνα τῆς μελλούσης τοποθεσίας. Ἡ ξηρὰ καὶ ἄγονος γῆ ἐξωραίζεται ὑπὸ τὴν χεῖρά του καὶ ἐν τούτοις ὁ ἀγὼν τῆς τέχνης, δι' οὗ παράγεται τὸ ἀποτέλεσμα, μόλις διακρίνεται. Ἡ καλλιέργεια καὶ περιποιήσις τινῶν δένδρων, ἢ ἐπιτηδεῖα κλάδευσις ἄλλων, ἢ μετὰ κρίσεως διανομὴ τροφῶν καὶ χαριέντων ἀνθῶν, ἢ παρεμβολὴ χλοερῶν τινος κατωφερείας, τὸ ἐν μέρει ἀνοιγμα μεταξὺ τῶν φυλλωμάτων των, οὕτως ὥστε νὰ ἐπιτρέπη τὴν θέαν μικροῦ μέρους τοῦ κυανοῦ οὐρανοῦ ἢ τοῦ εἰς τινὰ ἀπόστασιν βέοντος βύακος, πάντα ταῦτα ἐκτελοῦνται μετὰ λεπτῆς διορατικότητος, μετὰ μεγάλης καὶ ὁμοῦς κεκρυμμένης ἐπιμελείας καὶ φροντίδος, ὁμοίως πρὸς τὰς τελευταίας ἐπιτηδεῖας γραμμῆς, δι' ὧν ὁ ζωγράφος συμπληροῖ ἐννοουμένην τινὰ εἰκόνα.

Ἡ ἐν τῇ ἐξοχῇ διατριβὴ τῶν πλουσίων καὶ εὐγενῶν διέχουσε βελθόν τινὰ καλαισθησίας καὶ χάριτος εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν, ἧτις ἐξικνεῖται μέχρι τῶν κατωτάτων τάξεων. Ὁ γεωργὸς αὐτὸς μετὰ τῆς καλαμοσκεποῦς καλύψεως του καὶ τῆς στενῆς λωρίδος γῆς ἀμιλλᾶται πρὸς ἐξωραίσιν αὐτῶν. Ὁ καλῶς κλαδευόμενος φράκτης, τὸ πρὸ τῆς θύρας κηπάριόν του, ἢ μικρὰ πρασιαὶ ἀνθῶν, τὸ ἐπὶ τῶν τοίχων ἀναρριχώμενον καὶ διὰ τῶν ἀνθῶν του κοσμοῦν τὰ δικτυωτὰ θυρώματα αἰγόκλιμα, ἢ ἐπὶ τοῦ παραθύρου ἀνθοδόχη, ὁ κισσός, ὅστις εἶνε προνοητικῶς φυτευμένος περὶ τῆς οἰκίας, ὅπως ἀφαιρῆ ἀπὸ τὸν ψυχρὸν χειμῶνα τὴν μελαγχολικὴν μορφήν του καὶ διατηρῆ ἀνάμνησιν τινὰ τοῦ χλοεροῦ θέρους διαχέων οὕτω τὴν χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἐστίαν· ὅλα ταῦτα μαρτυροῦσι τὴν ἐπίδρασιν τῆς καλαισθησίας, ἧτις βέουσα ἐξ ὑψηλῶν πηγῶν ἐξαπλοῦται ἐφ' ὅλου τοῦ κοινού

λαοῦ. Ἄν ποτε ὁ Ἔρωσ, ὡς ἄδουσιν οἱ ποιηταί, εὐρίσκη εὐχαρίστησιν ἐπισκεπτόμενος τὴν ἀγροτικὴν καλύβην, ἢ καλύβη αὕτη πρέπει νὰ εἶνε ἢ τοῦ Ἄγγλου χωρικοῦ.

Ἡ πρὸς τὸν ἀγροτικὸν βίον ἀγάπη, ἢ παρατηρουμένη μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν τάξεων τῶν Ἄγγλων, παρήγαγε μεγάλα καὶ σωτήρια ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτήρος. Δὲν γνωρίζω ὠραιοτέραν τάξιν ἀνδρῶν τῆς τῶν Ἄγγλων εὐπατριδῶν. Ἄντὶ τῆς μαλθακότητος καὶ τῆς φιληθονίας, αἵτινες χαρακτηρίζουσι τοὺς εὐγενεῖς πλείστων χωρῶν, οὗτοι παρουσιάζουσι ἐνότητά χάριτος καὶ ἰσχύος, βώμης, εὐκινήσιας καὶ ζωηρότητος τῆς μορφῆς, ἧτις, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, πρέπει νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὴν ἐξὶν τοῦ διατριβεῖν ἐπὶ μακρὸν ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἐπιδιώκειν τὰς ὑγιεινάς τέρψεις καὶ ἀσκήσεις τῆς ἐξοχῆς. Αἱ ἐπίπονοι αὗται ἀσκήσεις καθιστῶσι πρὸς τοῦτοις καὶ τὸν νοῦν ὑγιᾶ καὶ παρέχουσι τόνον ἀνδρικότητος καὶ ἀπλότητος εἰς τοὺς τρόπους, τὸν ὁποῖον οὐδὲ αἱ ἡδοναὶ καὶ τέρψεις τῆς πόλεως δύνανται ὀλοτελῶς νὰ ἐξελείψωσιν. Ἐν τῇ ἐξοχῇ ὡσαύτως αἱ διάφοροι τάξεις τῆς κοινωνίας φαίνονται προσεγγίζουσαι ἀλλήλας μετὰ μεγαλητέρας ἐλευθερίας καὶ εἶναι μάλλον διαθεμιμένοι πρὸς συγγώνουσιν καὶ ἀμοιβίαν ἐπίδρασιν. Αἱ μεταξὺ αὐτῶν διακρίσεις δὲν φαίνονται τὸσον ὥρισμένοι καὶ ἀνυπέβλητοι ὡς ἐντὸς τῶν πόλεων. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ἡ γῆ εἶνε διανεμημένη εἰς μικρὰς ἰδιοκτησίας καὶ ἐπαύλεις ἴδρυσεν ἡμαλὴν κλίμακα ἀπὸ τοῦ εὐγενεοῦς λόρδου διὰ μέσου τῶν τάξεων τῶν κατωτέρων εὐπατριδῶν, τῶν μικρῶν κτηματιῶν καὶ τῶν εὐπόρων γεωργῶν μέχρι τῶν ἐργατικῶν χωρικῶν, ἧτις τοιοῦτοτρόπως συνδέουσα τὰ ἄκρα τῆς κοινωνίας διαχέει εἰς πάσας τὰς μεταξὺ αὐτῶν βελθίδας τὸ πνεῦμα τῆς ἀνεξαρτησίας. Τοῦτο, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, δὲν συμβαίνει σήμερον τόσῳ γενικῶς ὡς πρότερον, καθ' ὅσον αἱ μεγάλα ἰδιοκτησίαι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς δυστυχίας ἀπερρόφησαν τὰς μικροτέρας καὶ εἰς τινὰς ἐπαρχίας ἐξήλειψαν τὴν ἀκμαίαν τάξιν τῶν μικρῶν γαιοκτημόνων. Αὗται ὁμοῦς πιστεύω ὅτι εἶνε τυχαῖαι μόνον καὶ σπάνιαι ἐξαίρεσεις ἐν τῷ γενικῷ κανόνι.

Ἐν τῷ ἀγροτικῷ βίῳ οὐδὲν ὑπάρχει τὸ ταπεινωτικὸν καὶ ἐξευτελιστικόν. Ἡ εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐνασχόλησις, ὀδηγοῦσα τὸν ἀνθρώπον εἰς σκηνὰς φυσικοῦ μεγαλείου καὶ κάλλους, ἀφίνει τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐλεύθερον νὰ ἐργασθῆ ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀγνωστάτων καὶ εὐγενεστάτων ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων. Ὁ τοιοῦτος ἀνθρώπος πιθανὸν νὰ εἶνε ἀπλοῦς καὶ ἄξεστος, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ εἶνε ψυχραῖος. Ὁ ἀληθῶς ἀνεπτυγμένος ἀνθρώπος λοιπὸν δὲν εὐρίσκει τι τὸ προσβάλλον τὰ αἰσθήματα του ἐν τῇ μετὰ τῶν κατωτάτων

τάξεων τῶν ἀγρῶν συναναπτροφῆ, ὅπως συμβαίνει ὅταν κατὰ τύχην ἀναμιχθῆ μετὰ τῶν ταπεινῶν τάξεων τῶν πόλεων. Ἐν τῇ ἐξοχῇ ἀποδύεται τὴν ἐπιφυλακτικότητα καὶ τὸ ἀγέρωχον αὐτοῦ καὶ μετ' εὐχαριστήσεως ἀπορρίπτει τὰς διακρίσεις τῆς τάξεως καὶ μετέχει εὐκρινῶς καὶ ἐγκαρδίως τῶν ἡδονῶν τοῦ κοινού βίου. Τῇ ἀληθείᾳ, αὐταὶ αὗται αἱ τέρψεις τῆς ἐξοχῆς συνεννοοῦσι τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ μάλλον καὶ μάλλον, αἱ ὑλακαὶ τῶν κυνηγετικῶν κυνῶν καὶ ὁ ἦχος τῶν κεράτων συγχωνεύουσιν ὅλα τὰ αἰσθήματα ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ. Πιστεύω ὅτι οὗτος εἶνε εἰς τῶν κυριωτάτων λόγων τῆς μεγάλης δημοτικότητος, ἧς οἱ εὐγενεῖς ἀπολαύουσι μεταξὺ τῶν κατωτέρων τάξεων ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ τῆς καρτερίας μεθ' ἧς οἱ πτωχοὶ ὑφίστανται τόσας στερήσεις ἀνευ ἐνδείξεως ὑπαρξείας κατὰ τῆς ἀνίσου διανομῆς τῆς περιουσίας καὶ τῶν προνομιοῦχων τάξεων, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς πλείστας τῶν λοιπῶν Ἑυρωπαϊκῶν χωρῶν.

Εἰς τὴν τοιαύτην ἀνάμιξιν τῆς μορφωμένης μετὰ τῆς ἀγροικου κοινωνίας δύναται ὡσαύτως νὰ ἀποδοθῆ τὸ ἀγροτικὸν αἶσθημα, τὸ διαρρέον πᾶσαν τὴν Βρεττανικὴν λογοτεχνίαν, ἢ συχνῇ χρῆσις εἰκόνων εἰλημμένων ἐκ τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, αἱ ἀμίμητοι περιγραφαὶ τῆς φύσεως, ὧν ἀφρονεῖσι τὰ ἔργα τῶν Βρεττανῶν ποιητῶν, αἵτινες τὸ πρῶτον ἀπαντῶσιν ἐν τῷ «Ἄνθει καὶ Φύλλῳ» τοῦ Chaucer ἐξακολουθοῦσι μέχρι τῶν νεωτάτων ποιημάτων, μεταφέρουσιν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὸ σπουδακτικὸν ἡμῶν πᾶσαν τὴν δροσερότητα καὶ εὐωδίαν τῆς χλόης τῶν ἀγρῶν. Οἱ βουκολικοὶ ποιηταὶ ἄλλων χωρῶν φαίνονται ὡς νὰ ἐπισκέφησαν τὴν φύσιν ἀπαξ μόνον καὶ κατὰ τύχην καὶ νὰ ἐγνώρισαν τὰ γενικὰ μόνον καὶ κυριώτερα κάλλη αὐτῆς. Οἱ Βρεττανοὶ ὁμοῦς ποιηταὶ ἐζήσαν μετ' αὐτῆς, τὴν ἠκολούθησαν καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπόκρυφα ἐνδιαιτήματά της, ἐμελέτησαν μετὰ προσοχῆς καὶ τὰς ἐλαχίστας ἰδιοτροπίας της. Ὁ ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς αὔρας ὑποτρέμων ἀφρὸς τοῦ βύακος, ὁ ψίθυρος τῶν φύλλων τῶν δένδρων, ἢ ἐκ τοῦ ταπεινοῦ ὑακίνθου ἐκπρωίνης δρόσου, ἢ ἐκ τοῦ ταπεινοῦ ὑακίνθου ἐκφεύγουσα εὐωδία δὲν διέφυγον τὴν προσοχὴν τῶν ἐμπαθῶν καὶ ὀξυδερκῶν τούτων παρακρητητῶν καὶ παρέσχον εἰς αὐτοὺς λαμπρὰ ἠθικὰ μαθήματα.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἀφροσύσεως τῶν ἀνεπτυγμένων πνευμάτων εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἀσχολίας εἶνε ἀληθῶς θαυμαστόν, λαμβανόμενης ὑπ' ὄψιν τῆς ὅλης μορφῆς τῆς χώρας. Μέγα μέρος τῆς νήσου εἶνε μάλλον ἐπίπεδον καὶ θά ἦτο μονότονον, ἂν δὲν ὑπῆρχον τὰ θέλητρα τῆς τέχνης, ἂν δὲν ἦτο πανταχοῦ κεκοσμημένον διὰ πύργων καὶ μεγάρων, ἄλσῶν καὶ κήπων. Δὲν ἀφρονεῖ μεγαλοπρεπῶν καὶ ἐπιβλητικῶν τοποθε-

σιών, αλλά μάλλον μικρῶν οικογενειακῶν σκη-
νῶν ἀγροτικῆς ἀναπαύσεως καὶ ἀσφαλτοῦς γαλή-
νης. Πᾶσα ἀρχαία ἔπαυσις ἢ ὑπὸ τοῦ κισσοῦ
κεκαλυμμένος οἰκίσκος ἀποτελεῖ εἰκόνα καὶ ἐπειδὴ
αἱ ὁδοὶ ἀδιαλείπτως στρέφονται καὶ ἡ θεὰ εἶνε
ἀποκεκλεισμένη ὑπὸ δασῶν καὶ φρακτῶν, ὁ
ὄφθαλμὸς εὐφραίνεται ὑπὸ τῆς συνεχῆς διαδοχῆς
μικρῶν πανοραμμάτων μαγευτικῆς ὠραιότητος.

Ἄλλὰ τὸ μέγα θέλημα τῆς Ἀγγλικῆς
τοποθεσίας εἶνε τὸ ἠθικὸν αἴσθημα, ὅπερ φρίν-
εται διακρῆον αὐτήν. Εἶνε συνηνωμένη ἐν τῇ
φαντασίᾳ ἡμῶν μετὰ τῆς ιδέας τῆς τάξεως, τῆς
ἡσυχίας, τῶν αὐστηρῶν καὶ καλῶς ἰδρυμένων
ἠθικῶν ἀρχῶν, τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος καὶ τῆς
μακροχρονίου συνηθείας. Τὸ πᾶν φρίνεται ὅτι
εἶνε γέννημα αἰῶνων κἀνομιῆς καὶ εἰρηνικῆς
ζωῆς. Ἡ παλαιὰ ἐκκλησία ἀρχαίου ῥυθμοῦ
μετὰ τοῦ γοθικοῦ κωδωνοστασίου, τοῦ ὀγκώδους
προπυλαίου τῆς, τῶν δι' ἀγιογραφῶν πλουσίως
κεκοσμημένων παραθύρων τῆς, τῶν μεγαλο-
πρεπῶν μνημείων πολεμιστῶν καὶ σεβαστῶν νε-
κρῶν τῶν παλαιῶν χρόνων, προγόνων τῶν ση-
μερινῶν γαιοκτημόνων μετὰ τῶν ἐπιτυμβίων
λίθων τῶν μνημονευόντων τὰ ὀνόματα ἀλλη-
λοδιαδόχων γενεῶν εὐπόρων γεωργῶν, τῶν ὁπίων
οἱ ἀπόγονοι καλλιεργοῦσιν ἐτι τοὺς αὐτοὺς ἀγρούς
καὶ γονατίζουσι πρὸ τοῦ αὐτοῦ θυσιαστηρίου.

Ἡ οἰκία τοῦ ἱερέως, ἀκανόνιστον καὶ περίεργον
κτίριον, ἐν μέρει ἀπηρχειωμένον ἀλλ' ἐπισκευα-
σθὲν καὶ μεταρρυθμισθὲν κατὰ τὴν καλαισθη-
σίαν διαφόρων γενεῶν καὶ κατόχων. Ἡ ἀτρα-
πὸς ἢ ἄγρυσσα ἐκ τοῦ νάρθηκος διὰ μέσου τερ-
πνῶν ἀγρῶν καὶ κατὰ μήκος σκιερῶν φρακτῶν
εἰς τὸ γειτνιαζόν χωρίον μετὰ τῶν σεβαστῶν οἰ-
κίσκων, τοῦ δημοσίου περιπάτου τοῦ σκιαζομέ-
νου ὑπὸ δένδρων, ὑπὸ τὰ ὁποῖα οἱ προπάτορες
τῆς παρούσης γενεᾶς διεσκέδαζον. Τὸ ἀρχαῖον
οἰκογενειακὸν μέγαρον, ἰστάμενον ἀποκεχωρι-
σμένον ἐν τῷ μέσῳ μικροῦ ἀγροτικοῦ κτήματος,
ἀλλ' ἐπιβλέπον μετὰ προσπατευτικοῦ ὕψους τὴν
περικυκλοῦσαν αὐτὸ τοποθεσίαν, πάντα ταῦτα
τὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἐξοχῶν τῆς Ἀγ-
γλίας μαρτυροῦσι τὴν ἡρεμίαν καὶ βεβαίαν ἀσφα-
λειαν, τὴν κληρονομικὴν μετὰδοσιν ἐγγυῶν
ἀρετῶν καὶ τὴν πρὸς τὸ πάτριον εἶδος ἀγά-
πην, ἅτινα συγκινητικῶς συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τοῦ
ἠθικοῦ χαρακτήρος τῶν κατοίκων.

Τερπνότατον κατὰ τὴν πρῶσαν τῆς Κυριακῆς,
ὅτε ὁ κώδων ἐκπέμπει τὴν σεβαστὴν μελωδίαν
τοῦ ἀνά τοὺς ἡρέμους ἀγρούς, εἶνε τὸ θέλημα χω-
ρικῶν ἐνδεδυμένων τὰς ἑορτασίμους στολὰς τῶν
μὲ τὰ ἐρυθρὰ καὶ χαρῶπα πρόσωπα τῶν πορευ-
μένων βραδέως διὰ μέσου τῶν γλοερῶν ἀτραπῶν
εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἄλλὰ πολὺ τερπνοτέρα εἶνε
ἡ θεὰ αὐτῶν τὴν ἐσπέραν συνηγμένων περὶ τὴν
θύραν καὶ οἰσνεὶ σεμνυνομένων διὰ τὰς ταπεινάς

ἀνέσεις καὶ τὰς διακοσμήσεις τῶν οἰκίσκων τῶν,
τὰς ὁποῖας διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν ἐπλασαν περὶ
ἑαυτοῦς.

Τὸ ἥδὺ τοῦτο συναίσθημα τοῦ ὅτι εὐρίσκονται
ἐν τῷ οἴκῳ τῶν, ἡ ἡρεμία αὐτῆ ἀφοσίωσις πρὸς
τὴν γενέθλιον χώραν εἶνε, κατ' ἐμὲ, ἡ πηγὴ
τῆς σταθερότητος τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς ἀγνότη-
τος τῶν ἡδονῶν, αἵτινες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον,
χαρακτηρίζουσι τὸν Ἀγγλὸν χωρικόν.

[Washington Irving].

ΤΑ ΔΥΟ ΔΑΚΡΥΑ

Ἀπὸ τῆ γῆ δύο δάκρυα, ρευστὰ μαργαριτάρια,
ἀνέβηκαν κ' ἐστάλαξαν 'ς τοῦ Πλάστου τὰ ποδάρια.

Κ' εἶπε τὸ ἕνα τρέμοντας ἐμπρός 'ς τὸ θεοῦ θρόνον:
«Ἐμένα μ' ἔβγαλ' ἡ καρδιά γιὰ τὸ δικό της πόνο.»

Κι' ὁ Πλάστης τ' ἀποκρίθηκεν: «Ὅτε στιγμή μὴ χάνης,
σῦρε νὰ γείνης βάλσαμον τὸν πόνο της νὰ γιάνης.»

Κ' εἶπε τὸ ἄλλο τρέμοντας ἐμπρός 'ς τὸ θεοῦ θρόνον:
«Ἐμένα μ' ἔβγαλ' ἡ καρδιά γιὰ κάποιον ξένο πόνο.»

Κι' ὁ Πλάστης τ' ἀποκρίθηκεν: «Ἐσὺ μαζὶ μου μέινε,
τῆς εὐσπλαχνίας τὰ δάκρυα δικὰ μου δάκρυα εἶνε.»

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ

ΤΑ ΔΑΚΡΥΑ

Ἡ παραγωγὸς δύναμις τῶν δακρῶν εἶνε ἡ
λύπη. Ἄλλὰ πῶς ἀπέβησαν ταῦτα σημεῖον λύ-
πης; ἢ ἀπλούστερον, διατὶ λυπούμενοι κλαίμεν
καὶ δὲν γελῶμεν; Ἐκάστη φυσικὴ ἐκδήλωσις
τῶν αἰσθημάτων ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἀπὸ τῶν
πρώτων ἐντυπώσεων τοῦ ἀρτιγεννήτου βρέφους,
ἀπὸ αἰτίων καθαρῶς τότε φυσιολογικῶν. Αὐτὰ
αἱ ἐντυπώσεις εὐσαι γενικαί, ὡς ἐκεῖναι τοῦ
θάλλους καὶ τοῦ ψύχους, ἢ αἱ τῆς ἡδονῆς καὶ
λύπης, ἐκφράζονται ὁμοίως περ' ἀπασί τοῖς
λαοῖς. Ἐξηγουμὲν σαφέστερον. Τὸ βρέφος ἐρχό-
μενον εἰς τὸ φῶς δέχεται πολὺ ζωντῆς ἐντυπώ-
σεις εὐκράτους, ὡς καὶ δυσκράτους· ἀμφότεραι
συνδεύονται ὑπὸ τινων κινήσεων ἢ καὶ ἐκκρίσεων,
αἵτινες διὰ τῆς συνηθείας καὶ τοῦ συνδυασμοῦ
τῶν παραστάσεων παραμένουσι καθ' ἀπασαν τὴν
ζωὴν συνοδοὶ ἀχώριστοι τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύ-
της ψυχικῆς καταστάσεως.

Πρὸ τοῦ νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὰς πρώτας
ἐντυπώσεις καὶ τὰς ἀναλόγους πρὸς αὐτὰς κινή-
σεις, ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν δύο λέξεις περὶ τῶν
δακρυϊκῶν ὀργάνων, πρὸς εὐκολωτέραν κατα-
νόησιν τοῦ θέματος.

Οἱ δακρυογόνοι ἀδένες, δύο τὸν ἀριθμόν, ὧν ὁ
εἰς ὡς ἀμύγδαλον, ὁ δὲ μικρότερος, κείνται ἐν
τῷ δακρυϊκῷ βόθρῳ τοῦ μετωπιαίου ὀστού.

Ἐντεῦθεν τὰ δάκρυα φέρονται διὰ τῶν ἐκφο-
ρητικῶν πόρων εἰς τὸ δακρυϊκὸν ληνίον, οὐ-
τινος ὑπερπλημμυροῦντος, χέονται κατὰ τοῦ
προσώπου, εἰ δὲ μὴ, ὑγραινέουσι καὶ καθαίρουσι
μόνον τὸν ὄφθαλμόν. Ἐκ τοῦ ληνίου βέουσι πρὸς
τὸν δακρυοδόχον ἀσκόν, ἐνθα συλλέγονται. Ἐκ
τούτου δὲ πηγάζει ὁ βίνοδακρυϊκὸς πόρος, ἐκβλ-
λων εἰς τοὺς βῶθνας, ἵνα φυλάσῃ ὑγρᾶν τὴν
μεμβράναν αὐτῶν, ὅπως δέχεται κάλλιον τὰς
εὐωδίας ἢ προσφύλασση ἀπὸ τῶν λίαν διεισδυτι-
κῶν. Ἐπανερχόμεθα νῦν εἰς τὰς πρώτας ἐντυ-
πώσεις τοῦ βρέφους. Ἡ πρώτη τοιαύτη εἶνε
δυσάρεστος· ὁ ψυχρὸς καὶ ζηρὸς ἀτμοσφαιρικὸς
ἀήρ προσβάλλει δυσάρεστος τὸ νήπιον, τὸ πρὸ
ὀλίγου ἀνενόητον κολυμβῶν ἐν τῷ ὑγρῷ καὶ
θερμῷ ἀμνίῳ τῆς μητρικῆς λεκάνης. Ἡ δια-
φορὰ τῆς θερμοκρασίας εἶνε μεγάλη καὶ δὴ
ἀπότομος. Ἐκ τῆς ψύξεως συστέλλονται πάντα
τὰ μέλη τοῦ σώματος· συστέλλομένων δὲ τῶν
δακρυογόνων ἀδένων, τὸ περιεχόμενον ὑγρὸν ἐκ-
κρίνεται διὰ τῶν ἐκφορητικῶν πόρων εἰς τὸ δα-
κρυϊκὸν ληνίον· ὑπερπληροῦται τοῦτο καὶ κα-
ταρδεύει τὰς παρειὰς διὰ τῶν πλημμυροῦντων
δακρῶν· ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ βίνοδακρυϊκοῦ πόρου
εἰσρέουσιν εἰς τοὺς βῶθνας καὶ πληροῦσιν αὐ-
τούς. Οὕτω λοιπὸν ἡ πρώτη δυσάρεστος ἐντύ-
πωσις παρακολουθεῖται δι' ἀφθόνου βέουσεως δα-
κρῶν. Συνδυάζεται εἰς τὸ ἐξῆς δάκρυον καὶ λύπη,
καὶ ὅπου αὕτη παρουσιάζεται, ἰδοὺ καὶ ἐκεῖνο
σύντροφος αὐτῆς.

Καὶ ὅταν προσέτι ἰσχυρὰ μύρα, λίαν διεισδυ-
τικά, ἐρεθίσωσι τὸ εὐαίσθητον ἄκρον τοῦ βίνο-
δακρυϊκοῦ πόρου, ὁ δακρυοδόχος ἀσκὸς συστέλ-
λεται καὶ τὸ ὑγρὸν διαχέεται εἰς τοὺς βῶθνας
καὶ τοὺς ὄφθαλμούς. Τοῦτο ἐλέγχει τις εὐχερῶς
ὀσφραϊνόμενος μύρου δυνατοῦ· ὅτι δὲ καὶ ἡ βίς
πληροῦται δακρῶν, εἶναι γαυστόν· οἱ κλαίον-
τες ἀπομάσσουσι διηνεκῶς ταύτην καὶ ὁ ἀναγι-
γνώσκων συγκινητικῶς σελίδας αἰσθάνεται ἐπ' ἱ-
σῆς κατερχόμενον ὑγρὸν ἐκ τῶν βῶθνῶν ὁμοίως
ὁ περιπατῶν ἐν ξηρᾷ καὶ ψυχρᾷ ἀτμοσφαιρᾷ. Καὶ
κτύπημα δ' ἐπὶ τῆς βίνοδος προκαλεῖ τὴν ἐκκρίσιν
τῶν δακρῶν καὶ ὁ δυσπιστῶν πειραθῆτω ἐπ'
ἑαυτοῦ.

Τὸ ζητοῦν τροφήν ἢ θλιβόμενον παιδίον ἐκφέ-
ρει ὀξείας κραυγὰς, ὡς τὰ νεογνά πολλῶν ζῴων
εἴτε διὰ τὸ νὰ καλέσωσιν εἰς βοήθειαν τοὺς γονεῖς,
εἴτε διότι αὐτὰι αἱ κραυγαὶ εἰσιν αὐτὰι καθ'
ἑαυτὰς ἀνακουριστικαί. Ἐκ τῆς παρατάσεως
τῶν κραυγῶν τούτων προκύπτει ἀναποφευκτικῶς
ἡ διάτασις τῶν αἰμοσφαιρικῶν ἀγγείων τοῦ
ὄφθαλμοῦ, ἡ συστολὴ τῶν περὶ αὐτὸν μυῶν καὶ
τῶν δακρυογόνων ἀδένων, ἡ ἐκκρίσις τῶν δα-
κρῶν.

Ἄλλ' ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ τοῦ βίου κλαίει
ἀνευ δακρῶν, λέγουσιν οἱ τινες. Ἴσως διότι δὲν

ἔχουσιν ἐτι ἀναπτυχθῆ ἑπαρκῶς τὰ δακρ. ἀγ-
γεῖα. Τὸ δάκρυ χέειν ἐπιγιγνεται τέλειον κατ'
ἀπομίμησιν καὶ κατὰ συνήθειαν. Ἐν ὠρίμῳ ἡλι-
κίᾳ κοπάζει παρὰ τῷ ἀνδρὶ, ἀφθονεῖ δὲ παρὰ
τῇ γυναικί, ἣν συγκατατίθεται ὁ κόσμος νὰ πι-
στεύη μάλλον εὐαίσθητον καὶ ἔχουσιν ἄρα δι-
κείωμα νὰ δακρῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει·
«γυνὴ ἀνδρὸς ἐλεημονέστερον καὶ ἀριδρακρὺ μάλ-
λον»· ὁ δὲ Σοφοκλῆς «κάρτα τοι φιλοκτιστον
ἡ γυνή»· καὶ ὁ Πλούταρχος «γυναῖκες ἀνδρῶν
φιλοπενθέστεραι». Ἄλλ' ὁ ἀνὴρ θεωρεῖ εὐτελές
νὰ κλαίῃ ἐπὶ φυσικαῖς λύπαις, προσπαθεῖ δὲ
ν' ἀποφύγῃ τοῦτο καὶ ἐπὶ ἠθικαῖς. Ἐν τῇ προ-
βιβηκυῖᾳ ἡλικίᾳ τὰ δάκρυα βέουσιν εὐκολώτε-
ρον· τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ γήρως ἐξα-
σθέντησιν τῶν μυῶν καὶ τῆς θελήσεως.

*

Κατὰ τὰ εἰρημένα τὰ δάκρυα εἶναι ἀποτελέ-
σμα καὶ συγγρόνως παρηγορῖα λύπης. Τὴν ἀνα-
κουριστικὴν δ' αὐτῶν ἰδιότητα δὲν ἀρνεῖται οὐδ'
αὐτὸς ὁ Δαρβίνος, ὅστις, ἐρμηνεύων τὴν ἐκκρι-
σιν αὐτῶν ὡς διαδοχικὴν σειρὰν μυϊκῶν κινή-
σεων, ἐπιφέρει· «οὐδὲν ἦττον τοῦτο ποσῶς δὲν
ἀναίρει τὸ γεγονός ὅτι ἡ χύσις τῶν δακρῶν
ἀνακουφίζει τὴν λύπην».

Ἡ λύπη μεταρρυσῶσα τὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυ-
χῆς κινεῖ αὐτήν ἐπὶ τὰ ἔγνη τοῦ παρελθόντος,
ἀποκαλύπτει λησμονηθείσας πληγὰς, σθένουσι
τὴν φλόγα τῆς φιλοδοξίας καὶ τῆς φιλαυτίας,
γίνεται αἰτία νὰ αἰσθανώμεθα τὴν ἐσωτερικὴν
καὶ σωτήριον τύψιν τῆς συνειδήσεως, παρέχει
ἡμῖν τὴν εὐτυχίαν τῆς μετανοίας, τὸ θάρρος
καὶ τὴν ἰσχύον τῶν σεβαστῶν ἀποφάσεων ἐν ταῖς
θλιβεραῖς μεταβολαῖς τοῦ βίου! Ἡ λύπη με-
τραίτουσα τὴν τραχύτητα τῆς καρδίας, ἐξυψοῖ
αὐτήν μέχρι εὐσπλαγγίας καὶ ἀγάπης· ἡ λύπη
μεταφέρει τὴν ψυχὴν ἐπὶ τῶν πτερυγῶν ἐλπίδος
ἀθανάτου, μέχρι τῆς θεᾶς τοῦ ὑψίστου καλοῦ,
μέχρι τῶν ἡδονῶν τῆς πίστεως, καὶ λαμπρύνει
αὐτήν ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ ἀπείρου, ἐνθα τὸ πᾶν
ὁμιλεῖ περὶ Ἐκείνου, ὅστις τὸ πᾶν κινεῖ. Ἡ λύπη
καθαίρει, τελειοποιεῖ, ἐξυψοῖ, ἐξευγενίζει τὸ
πνεῦμα καὶ δωρεῖται αὐτῷ τὴν μάλλον εὐχάρι-
στον μέθην τῆς ζωῆς, τὴν μάλλον ὑψηλὴν —
τὴν ἡδονὴν τῶν δακρῶν. (Ἰωσήφ Περόφτας).

Δὲν ὑπάρχει ἀνθρωπίνη συμφορὰ μὴ ἔχουσα
τὴν γλυκυτάτην παρηγορίαν τῶν δακρῶν. Δὲν
ὑπάρχει πράγμα τι ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, ὅπερ νὰ
μὴ ἐβράχη ὑπ' αὐτῶν. Καὶ ὁ Βεργίλιος λέγει
«sunt lacrymae rerum!» «Τὸ πᾶν κλαίει
ἐδῶ κάτω, ἀναφωνεῖ ἕτερος ποιητής, καὶ ἡ φύσις
χύνει δάκρυα διὰ τὰς δυστυχίας τῶν δημιουργη-
μάτων διὰ τῶν ὀδύων τοῦ οὐρανοῦ»· ὅστις ἔχει
εὐγενῆ καρδίαν, ὅστις ἔχει αἰσθησιν τοῦ καλοῦ
καὶ τοῦ δικαίου, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ κλαίῃ,

διότι τὰ δάκρυα είναι τὰ διαυγῆ νάματα, ἐν οἷς κατοπτρίζεται ἡ αἴγλη τῆς ψυχῆς. «Θὰ ἦτο εὐκολώτερον νὰ σταματήσῃς τὸν βροῦν τοῦ Εὐφράτου, λέγει ὁ Βύρων, παρὰ ἐν δάκρυ πιστῆς καὶ τρυφερᾶς καρδίας». «Δυστυχῆς, λέγει ἄλλος ποιητής, εἰς εὐτινος τοὺς ὀφθαλμοὺς δὲν μαρμαίρει σταγῶν δακρύου· εὐτος δὲν ἔχει καρδίαν».

Κλαίει τὸ παιδίον, καὶ τὸ δάκρυ του ἐκείνο δὲν πρέπει νὰ περιφρονηθῆ, διότι εἶναι τεκμήριον λύπης τινός, τὴν ὁποίαν δὲν δύναται κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἐκφράσῃ· τὸ δάκρυ του εἶνε λέξις τῆς ψυχῆς, ἡ φωνὴ τοῦ αἰσθημάτος. Κλαίει ὁ ἔρως εἴτε διότι ἐπροδόθη, εἴτε διότι δὲν δύναται νὰ φθάσῃ εἰς ἀπόκτησιν τοῦ φιλομένου προσώπου. Ναί, ὁ ἔρως, ἡ δύναμις αὕτη τῶν δυνάμεων, ἡ θεότης ἢ ἡ αἰωνία λογικὴ, ὁ ἔμφυτος πόθος ἢ τῆς φύσεως ἢ ψυχῆς, ἡ ἀνεξάντλητος πηγὴ πάσης ὑπάρξεως ἢ τὸ σπέρμα τῆς αἰωνιότητος, ἡ θεία αὕτη φλόξ ἢ συντήκουσα τὰς τραχεῖας ψυχὰς δι' ἡδέας θερμότητος, ὡς ὥρισαν αὐτὸν φιλόσοφοι καὶ ποιηταί, δὲν δύναται νὰ ἔχη ὑπόστασιν ἄνευ δακρύων· διότι ταῦτα εἶναι ἡ γνησία ἀπόδειξις εὐλοκίονος καὶ καθαρᾶς ἀγάπης. Κλαίει ἡ ἀθήνα παρθένος, καὶ τὰ δάκρυά της, λέγει ὁ Πανάντης, εἶναι ἡ δικαυγῆς πηγὴ, ἐν ἣ ἀντανακλάται ἄδολος ψυχὴ, εἶναι αἱ κρυσταλλικαὶ σταγόνες, ἐν αἷς ἀκτινοβολεῖ ἡ ἀκτίς τῆς ἀρετῆς. Τὸ πρόσωπόν της λαμβάνει ἐκφρασίαν παραδείσιον, ὅπερ κατακτάται καθ' ὁλοκληρίαν τὴν καρδίαν. Ὑψος εἰρήνης καὶ ἔρωτος διαχέεται εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ της σπείρουσιν ἀδάμκντας «ὅταν ἀναλύηται εἰς δάκρυα, εἶναι κατὰ τὸ ἤμισυ ὠραιοτέρα», ἀναφωνεῖ ὁ Λαφονταῖνος.

Θὰ ἦτο ἀφελῆς ἐρώτησις πρὸς τοὺς ἀναγνώστας μου, ἐὰν ἐκλαυσάν ποτε· χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν τὰ ἄνευ συνειδήσεως δάκρυα τῆς παιδικῆς ἡλικίας, δι' ὧν προϊόντος τοῦ χρόνου ἐζήτησαν τὴν ἐκπλήρωσιν ἀπαιτήσεώς τινος, οὐδεὶς νομίζω, ὑπάρχει ὅστις νὰ μὴ ἔχυσέ ποτε δάκρυα ἐπανορθωτικά, δάκρυα μεταμελείας, ἐξ ἐκείνων ἄτινα ἐξαλείφουσι τὴν κηλῖδα τοῦ ἀμαρτήματος καὶ παρέχουσι τῇ ψυχῇ τὸ γλυκὺ βάλσαμον τῆς συγγνώμης καὶ παρηγορίας. Τοιοῦτον βάλσαμον ἠσθάνθη ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ὅτε, μετανοήσας διότι ἠρνήθη τρεῖς τὸν Χριστὸν παρὰ τὴν πομπὴν ὑπόσχασιν του ὅτι καὶ εἰς τὸν θάνατον θὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, ἐξῆλθεν εἰς ἔρημον τόπον καὶ ἐκλαυσε πικρῶς.

Ὀλίγοι ὁμῶς ἠτύχησαν, ἀπ' οὗ ἐπιον ποτήρια λύπης, ἀπογοητευμένοι ἐκ τῶν βιωτικῶν ἀγώνων, ψευσθέντες εἰς τὰς ἐλπίδας των, πολλὰ ὑποστάντες δυστυχήματα, κλυδωνισθέντες ἐν τῷ πελάγει τῶν περιπετειῶν, μωλωπισθέντες εἰς βράχους ἀφιλοξένους, ὀλίγοι ἠτύχησαν κατὰ κοποὶ καὶ σχεδὸν ἀπέλπιδες νὰ κλίνωσι τὴν κε-

φαλήν εἰς τὸ μητρικὸν στῆθος, εἰς τὸ στῆθος ὅπερ ποτὲ δὲν μεταβάλλεται, εἰς τὸ στῆθος ὅπερ ἐγκλείει ἀγίαν καρδίαν, καὶ νὰ αἰσθανθῶσι τὴν ἄρρητον ἡδονὴν τῆς ἀναμιξεως τῶν δακρύων αὐτῶν μετὰ τῶν μητρικῶν! Τίς θ' ἀντήλλασσε τὰ δάκρυα ταῦτα ἀντὶ τοῦ κόσμου ὅλου; Τὸ πᾶν δύνασαι νὰ ἐλπίζῃς, ἐν ὅσῳ ἔχεις ἐτι τὴν μητέρα σου· τὰ δάκρυά της συγκινοῦσι καὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν καὶ θὰ σ' ἐλεήσῃ.

Ἡ Ἄδα, θυγάτηρ τῆς Εὐας, ἀπ' οὗ μᾶτην μετεχειρίσθη τὰ βότανα καὶ τὰ νάματα τῶν ρυακίων καὶ τοὺς καρπούς διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὸν ἀσθενούντα μικρὸν τῆς Ἐνώχ, ἀπεράσισε νὰ μεταβῆ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἰκετεύσῃ τὴν ἀνάρωσιν τοῦ φιλάτου τέκνου.

— Πρὸς τὸν Θεὸν θὰ ὑπάγῃς, παρετήρησεν ἡ Εὐα, πρὸς τὸν ἀνεξίλαστον Θεόν, ὅστις μὰς κατηράσθη;

— Κατηράσθη τὴν γυναῖκα, ὄχι τὴν μητέρα, ἀπήνησεν ἡ Ἄδα, ὁ Θεὸς εὐλογεῖ τὴν μητέρα. Καὶ ὁ Θεὸς ἐλυπήθη ὄντως τὴν δυστυχῆ καὶ ὁ Ἐνώχ ἀνέκτησε τὴν ὑγιειν.

Δύνασαι νὰ ἀμυβᾷλλῃς περὶ τῶν δακρύων οἰουδήποτε, ἀλλ' ὄχι καὶ περὶ τῶν ἱερῶν δακρύων τῆς μητρός. Ὅταν τὸ τέκνον σιωπᾷ κατηφές, ἡ μήτηρ κλαίει· σπαράσσεται, ὅταν ἐκείνο δακρύη. Ἀγγελοὺς φύλαξ τοῦ υἱοῦ, μίαν καὶ μόνην αἰσθάνεται εὐτυχίαν καὶ χαρὰν, τὴν χαρὰν καὶ εὐτυχίαν τοῦ υἱοῦ. «Γνωρίζετε, λέγει ὁ Οὐγκῶ, τί θὰ εἶπη μήτηρ; Εἰς ἀγγελὸς ἐδῶ κάτω, ὅστις σὰς προφυλάσσει, ὅστις σὰς μυνθάνει νὰ ἁμιλῆτε, νὰ γελᾶτε, ν' ἀγαπᾶτε! Θεομάνει τοὺς δακτύλους σας εἰς τὰς χεῖράς της, τὸ σῶμά σας εἰς τὰ γόνατά της, τὰς ψυχὰς σας εἰς τὴν καρδίαν της! Σὰς δίδει τὸ γάλα της, ὅταν εἴσθε μικρά, τὸν ἄρτον της ὅταν μεγαλώσητε, καὶ τὴν ζωὴν της πάντοτε! Πρὸς ἣν λέγετε — μητέρ μου! — καὶ ἡ ὁποία σὰς λέγει — παιδί μου — μὲ τόνον θεῶν . . .».

Συγκρίνατε τὰ κατωτέρω δάκρυα τῆς μητρός καὶ εἰπατέ μοι ἂν γίνωνται ἄλλα ὅμοια. Διηγείται ὁ ποιητῆς Ῥισπαίν.

Ἐνα παιδί, μοναχοπαῖδι ἀγόρι, ἀγάπησε μιάς μαγίσσας τὴν κόρη.
— Δὲν ἀγαπῶ ἐγώ, τοῦ λέγει, παιδιά, μ' ἂν θέλῃς νὰ σοῦ δώσω τὸ φίλῖ μου, τῆς μάννας σου νὰ φέρῃς τὴν καρδιά νὰ βίξω νὰ τὴν φάῃ τὸ σκυλί μου.
Τρέχει ὁ υἱὸς τῆς μάννας του σκοτώνει καὶ τὴν καρδιά τραβᾷ καὶ ξεριζώνει καὶ τρέχει νὰ τὴν πάῃ· μὰ σκοπεύει καὶ πέφτει ὁ υἱὸς κατάχαμα μὲ δαύτην.
Κυλάει ὁ γυῖός καὶ ἡ καρδιά κυλάει καὶ τὴν ἀκούει νὰ κλαίῃ καὶ νὰ μιλάῃ.
Μιλάει ἡ μάννα στὸ παιδί καὶ λέει·
— Ἐχτύπησες, ἀγόρι μου; καὶ κλαίει.

Προκειμένου δὲ περὶ δακρύων μητρός, τίς δύναται νὰ λησμονήσῃ τὴν δυστυχῆ Ἐκάθην; Βλέπουσα τὸν φιλότιμον Ἐκτορα ἀναμένοντα

γενναίως τὴν μανιώδη ὄρμην τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τὸν ὄλεθρον φεβουμένην

«Ὁδύρετο δάκρυ χέουσα
» κόλπῳ ἀνιεμένη, ἐτέρηφι δὲ μαζὸν ἀνέσχεν·
» καὶ μιν δάκρυ χέουσα ἔπεα πτερόεντα προσηύδα.
» — Ἐκτορ, τέκνον ἐμόν, τάδε τ' αἶθεο καὶ μ' ἐλέησαν».

Καὶ ὅταν νεκρὸν πλέον εἶδε τὸν ἥρωα υἱὸν

Μήτηρ τίλλε κόμην, κώκυσε δὲ μάλα μέγα ὄμωξέ δ' ἐλεεῖν ἄ πατὴρ φίλος.

Καὶ ἡ Πηνελόπη δὲ μαθοῦσα ὅτι ἀπεδήμησεν ὁ Τηλέμαχος ἀνελύθη εἰς δάκρυα· «τῷ δὲ οἱ ὄσσε δακρυσθῆι πλήσθεν, θαλερῆ δὲ οἱ ἔσχετο φωνή».

Ἀλλὰ τίνος οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν πληροῦνται δακρύων ἐπὶ τοῖς γοερῶσι θρήνοις τῆς Ἀνδρομάχης; Αὕτη εἶναι παρ' Ὀμήρῳ ὁ τύπος τῆς συζυγικῆς καὶ τῆς μητρικῆς ἀγάπης. Ἀμίμητος εἶναι ἡ σκητὴ τοῦ ἀποχαιρείσμου, πλήρεις πάθους καὶ ὀδύνης αἱ πρὸς τὸν Ἐκτορα παρακλήσεις ν' ἀπόσχη τοῦ ἀγῶνος, ἵνα μὴ καταλίπη αὐτὴν καὶ τὸν Ἀστυάνακτα ἐν τῷ πελάγει τῆς χηρείας, ἐν τῷ ζῳφῷ τῆς ὄρφανίας! Θυμάσιον, ἀνυπέβλητον, ἐκείνο τὸ «δακρυσθῆν γελάσασα», μεθ' οὗ ἐδέχθη ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ συζύγου τὸν μικρὸν παιδῶ εἰς τὰς ἀγκάλας της. Βλέπουσα δὲ τὸν νεκρὸν τοῦ Ἐκτορος δεδεμένον εἰς τὸ ἄρμα τοῦ Ἀχιλλέως ἀπαρηγόρητος θρηνεῖ καὶ ὀλοφύρεται τὸν ὄρφανὸν ἀπομένοντα υἱὸν, εὐτινος τὰς μελούσας συμφορὰς περιγράφει μετὰ φρικτοῦ ἄλγους. Διότι καὶ ἂν ἀποφύγη, λέγει, τὸν πολὺδακρυον πόλεμον τῶν Ἀχαιῶν

Αἰεὶ τοι τούτῳ γε πόνος καὶ κῆδε' ὀπίσσω ἔσσοντ'· ἄλλοι γάρ οἱ ἀπουρίσσοισιν ἀρούρας· ἡμᾶρ δ' ὄρφανικὸν παναφίλικα παῖδα τίθησιν· πάντα δ' ὑπεμνήμυκε. διδάκρυνται δὲ παρειαί· θευθόμενος δὲ τ' ἄνεσι πᾶσις ἐς πατρός ἐταίρους, ἄλλον μὲν χλαῖνης ἐρύων, ἄλλον δὲ χιτῶνος. Τῶν δ' ἐλεησάντων κοτύλην τις τυθὸν ἐπέσχεν. γέλυε μὲν τ' ἐδίην', ὑπερήνην δ' οὐκ ἐδίηεν. Τὸν δὲ καὶ ἀμυβᾷλλῃς ἐκ δαιτύως ἐστυφελίξεν χερσὶν πεπληγῶς καὶ ὀνειδίσιον ἐνίσσων· ἔρω' οὕτως· οὐ σὸς γε πατὴρ μεταδαινύται ἡμῖν. Δακρυσθεὶς δὲ τ' ἄνεσι πᾶσις εἰς μητέρα χήρην . . .

Μεταβαινόμεν ἤδη εἰς τὴν Ἀνδρομάχην τοῦ Εὐριπίδου.

Αἰμαλώτος ἡ Ἀνδρομάχη θρηνεῖ ἀπαρηγόρητα μυνθάνουσα ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ κατεδίκασαν εἰς θάνατον τὸν υἱὸν της Ἀστυάνακτα. «Πόσον βαθεῖα καὶ παθητικὴ ἡ ὀδύνη της ἀναφωνούσης

ὦ φίλατ', ὦ περισσὰ τιμηθεὶς τέκνον θανεὶ πρὸς ἔγθρων, μητέρ' ἀθλίαν λιπών· ἢ τοῦ πατρός δὲ σ' εὐγένεια ἀπώλεσεν, ἢ τοῖσιν ἄλλοις γίγνεται σωτηρία».

Ἀναμνηστικαὶ τῶν ἐαυτῆς γάμων, εἴτινες προωρίζοντο νὰ τέξωσιν οὐχὶ σφαγῆσον ταῖς Ἑλληνίσιν, ἀλλὰ βασιλεῖα τῆς Ἀσίας.

ὦ παῖ, δακρυσθεὶς; αἰσθάνει σέθεν; τί μου δέδραξαι χερσὶ κ' ἀντέχει πέπλων; νεοσπῆς ὡσεὶ πτέρυγας εἰσπίπτων ἐμάς; οὐκ εἶσιν Ἐκτορ, κλεινὸν ἄρπασας δόρυ, γῆς ἐξανελθῶν, σοὶ φέρων σωτηρίαν.

ὦ νέον ὑπαγκάλισμα μητρὶ φίλατον,
ὦ χρωτὸς ἠδὲ πνεῦμα . . .
Νῦν, οὐποτ' αὖθις, μητέρα ἀσπάζου σέθεν,
πούσπιτε τὴν τεκοῦσαν, ἀμφὶ δ' ὠλένας
Ἔλισσ' ἐμοῖς νότοισι καὶ στόμ' ἄρμωσον.
ὦ βάραβαρ' ἐξευρόντες Ἑλληνας κακά,
Τί τόνδε παῖδα κτείνειτ' οὐδὲν αἴτιον;

(Εὐρ. Τρωαδ. 735).

Καὶ ἐν ἄλλῃ τραγωδίᾳ, τῇ Ἀνδρομάχῃ ὁ Εὐριπίδης παριστᾷ τὴν ἡρώδα λέγουσαν,

Εἷς παῖς ἔδ' ἦν μοι λοιπὸς ὀφθαλμὸς βίου.

καὶ ἀλλαχοῦ

Πᾶσι δ' ἀνθρώποις ἄρ' ἦν ψυχὴ τέκνα.

Τοιαύτη ἡ ψυχὴ τῆς μητρός. Ἀπειρα εἶναι καὶ παρ' αὐτοῖς ἐτι τοῖς ζῳοῖς τὰ παραδείγματα τῆς ἀρροσιώσεως καὶ θυσίας τῆς μητρός. Πᾶσαι αἱ φιλολογίαι εὐμοιροῦσι τοιοῦτων σκητῶν, ἀλλ' ἀνυπέβλητος πάντοτε κατὰ τὸ ἀγνὸν κάλλος ἡ Ἑλληνικὴ.

Τὰ παρ' Ὀμήρῳ δάκρυα, ὠκεανός, ὡς λέγει ὁ κ. Χ. Παπαμάρκου, ὅστις μετὰ πολλῆς φιλοπονίας κατέλεξε τὰ σχετικὰ χωρία ἐν τῷ Β' τόμῳ τῶν «Ἀναγνωστικῶν βιβλίων τῶν μικρῶν Ἑλληνοπαίδων» σεξ. Ἐκ τῶν δακρύων τῶν ἡρώων ἐγένετο ἡ παροιμία «αἰεὶ δ' ἀριδάκρυες ἀνέρες ἐσθλοί».

Ὁ Ἀχιλλεὺς ἀκούσας τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου

ἔστεινε κυδάλιμον κῆρ'
— σμερδαλέον δ' ὄμωξεν
— δάκρυα θερμὰ χέων.

Ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ Θέτις

Εὖρος Πατρόκλου περιειμένον ὄν φίλον υἱὸν κλαίοντα λιγέως.

«Θρῆνοι καὶ οἰμωγαί, γράφει ὁ προμνησθεὶς συγγραφεὺς, καὶ κοπετοὶ καὶ ποταμοὶ δακρύων ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ γενναίου ἀνδρός καὶ πιστοτάτου φίλου Πατρόκλου. Ὁ Ἀχιλλεὺς κλαίει λιγέως. Ἡ Θέτις κωκυεὶ καὶ ὀλοφύρεται· οἱ ἐταῖροί μύρονται· ὁ Ἀντίλοχος ὀδύρεται δάκρυα λειθῶν. Οἱ Μυρμιδόνες κλαίουσι γοερώτατα καὶ ἀναστενάζουσι βαθύτατα· αἱ ὑπηρέτριαι ἐν βαθυτάτῃ λύπῃ κλαίουσι μεγάλη τῇ φωνῇ καὶ πλήττουσι τὰ στήθη».

Τὰ Ὀμηρικὰ δάκρυα καὶ οἱ θρῆνοι τῷ νεκρῷ εἰσιν ἀπαράλλακτα μὲ τὰ Λακωνικὰ μυρολόγια περὶ ὧν ἄλλοτε.

*

Τυχάνει γνωστὸν ὅτι καὶ ἡ ζωηρὰ χαρὰ προκαλεῖ ἄφθονα δάκρυα, ὡς ἡ λύπη. Ὄντως δὲν σπανίζουσι παραδείγματα, καθ' ἃ πατὴρ καὶ υἱός, μετὰ μακρὸν χωρισμὸν ἐπαναβλέποντες ἀλλήλους, ἐκρήγνυνται εἰς χειμάρρους δακρύων καὶ ἀκατασχέτους στεναγμούς, τοσοῦτω μάλλον, ὅσον ἀνέλπιστος εἶναι ἡ συνάντησις αὐτῶν. Ἐξηγεῖται τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι πᾶν ζωηρὸν αἰσθημα προκαλεῖ συσπασμὸν τῶν δακρυογόνων

ἀδένων. Ἄλλ' ἐπ' ἴσης πιθανὴ φαίνεται καὶ ἡ ψυχολογικὴ ἐρμηνεία τῆς τοιαύτης τῶν δακρύων ἐκκρίσεως· ἦτοι καθ' ἣν στιγμὴν ἐπαναβλέπουσιν ἀλλήλους πατὴρ καὶ υἱός, μία ἰδέα πολὺ λυπηρὰ, πλάνος διέρχεται τῆς φαντασίας των, ἡ ἰδέα τῆς λύπης, ἣν θὰ ἐδοκίμαζον εἰάν δὲν ἐπανεβλέπον ἀλλήλους! Καὶ ὁ θλιθερὸς οὗτος στοχασμὸς προκαλεῖ φυσικῶς τὰ δάκρυα. Οὕτω καθ' Ὀμηρον ὁ Τηλέμαχος ἀναγνωρίσας τὸν νεκρὸν ἐκ τῆς μακρᾶς ἀπουσίας θεωρούμενον πατέρα του ρίπτεται εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ χέων ἄφθονα δάκρυα. Ἀμφοτέροι ἀισθάνονται ἄφατον ἠδονὴν νὰ κλαίωσι.

Ὡς ἄρα φωνήσας υἱὸν κῦσε, κὰκ δὲ παρεῖων δάκρυον ἤκε χαμάζε.

Ὁ δὲ Τηλέμαχος

Ἀμφιχθεὶς πατέρ' ἰσθλὸν ὀδύροτο, δάκρυα λείδων ἀμφοτέροισι δὲ τοῖσιν ὕφ' ἕμερον ὄρσο γόοιο κλαῖον δὲ λιγέως.

Ὅτε δὲ ἐπῆλθε πλήρης ἡ ἀναγνώρισις τοῦ πολυπλόκηντος Ὀδυσσεὺς ὑπὸ τῆς Πηνελόπης, οἱ συζυγοὶ ἐνηγκαλισμένοι ἔχουν τρυφερὰ δάκρυα καὶ ἄφθονα·

Δακρύσασα δ' ἔπειτ' ἴθυσ δράμεν, ἀμφὶ δὲ χεῖρας δειρῆ βάλλ' Ὀδυσσῆι, κάρη δ' ἔκυσσε. Τῷ δ' ἔτι μᾶλλον ὕφ' ἕμερον ὄρσο γόοιο.

Ἀναφέρομεν καὶ ἕτερον φιλολογικὸν νεώτερον ἔργον περιγράφον ἐπιτυχῶς τὰ τοιαῦτα δάκρυα, τὸν Ἐρωτόκριτον.

Ἡ Ἀρετὴ πύρινα χύνει δάκρυα ἐν τῇ ζοφερᾷ φυλακῇ τῆς μανθάνουσα τὸν δῆθεν θάνατον τοῦ Ἐρωτόκριτου, ὑπὲρ οὗ ἠρνήθη τόσας βασιλικὰς τιμὰς, περιεφρόνησε τοὺς καλλίστους πρίγκιπας καὶ βασανίζεται ὑπὸ ἀτέγκτου πατρὸς. Ἄλλ' ὁ Ἐρωτόκριτος ἀποκαλύπτεται καὶ ἡ μαύρη λύπη μετατρέπεται εἰς φαινήν χαράν. Τὰ δάκρυα ὅμως καὶ τώρα χέονται.

Τὰ μάτια τῆς ἀπ' τῆς χαρᾶς, ποτάμι καταβάζαν καὶ μετὰ τὰ δάκρυα ποῦθ' αἶνε τὴν πρώτην δὲν ὁμοιάζαν. Τὰ πρώτα βράζαν σὰν θερμὸς πυρὴν φαρμακωμένα καὶ τοῦτα τρέχαν δροσερὰ γλυκὰ καὶ ζαχαρένια.

Ἐκλαίει, δὲν ἐχόρταινε, νὰ τοῦ μιλᾷ τοὺς πόνους ποῦ βάστα διὰ λόγου του τόσους καιροὺς καὶ χρόνους Ἐκλαίει καὶ ὁ Ἐρωτόκριτος...

Καὶ ὅταν οἱ γονεῖς τοῦ Ἐρωτόκριτου ἀνεπίστως βλέπωσιν αὐτὸν εὐδαιμονοῦντα, αὐτὸν ὄν ὡς ἀπολωλότα ἐθρήνουν

Δὲν ἔχει ὁ κύρις κρατημὸ, μηδ' ἡ καυμένη μάνα, Τρέχουσι μετὰ τὰ κλάματα, τὸν ἐπεριλαμβάναν.

*

Ἡ ζωηρὰ ἀνάμνησις τῶν μερῶν, ἐν οἷς διήλθον τὴν παιδικὴν ἡμῶν ἡλικίαν, ἡ τῶν εὐτυχῶν ἡμερῶν, τῶν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἀνεπιστρέπτει πλέον παρελθουσῶν, ὑγραίνει συχνάκις τοὺς ὀφθαλμοὺς. Καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ

αἰσθημα λύπης καταλαμβάνει ἡμᾶς, ἡ λύπη ὅτι δὲν θὰ ἐπανεβλέπωσι πλέον ἐκεῖνοι οἱ χρόνοι, τὸ αἰσθημα τῆς συμπαθείας πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς.

Ἡ συμπάθεια πρὸς ἀλλότρια παθήματα ἀκολουθεῖται ὑπὸ δακρυρροίας. Συνήθως ἐρμηνεύεται τοῦτο διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι, ὅταν βλέπωμεν ἢ αἰσθανώμεθα ἄλλους νὰ ὑποφέρωσιν, ἡ ἰδέα τῆς λύπης κυριαρχεῖ πάσης ἄλλης εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑποφέρωμεν καὶ ἡμεῖς αὐτοί. Ἐντεῦθεν ἡ ῥοὴ τῶν δακρύων· δέον ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν κατὰ τινα φυσιολόγον καὶ ὁ ἐσωτερικὸς δεσμός ὁ ἐνῶν τὴν συμπάθειαν πρὸς τὴν ἀγάπην· διότι συμπαθεύομεν φιλομένῳ μᾶλλον ἢ ἀδιάφορῳ προσώπῳ.

Ὁ γέλως εἶναι ἀντίθετος τῶν δακρύων· ὡς ταῦτα πρὸς τὴν λύπην, ἔχει ἐκεῖνος πρὸς τὴν χαράν. Ἐφ' ὅσον οὗτος παραμένει μέτριος, παρατηρεῖται ἐλαφρὰ τις συστολὴ τῶν περὶ τὸν ὀφθαλμὸν μυῶν· ἀλλ' ὅμως, ὅταν ὑπερβάς ὄριόν τι ἀποβῆ καγχασμὸς, ἀκράτητος γέλωτος, τότε ἡ ἀναπνοὴ γίνεται βιαίως, σπασμωδικῶς καὶ τὸ πρόσωπον βλάπεται διὰ δακρύων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀπικνᾷ πρὸς πάσας ταῖς φυλακὰς. Ἐρμηνεύεται δ' ἐκ τῆς γενικῆς ἀρχῆς ὅτι πᾶσα βιαία καὶ ἐπανειλημμένη συστολὴ τῶν μυῶν τοῦ προσώπου ἐκφέρει συστολὴν τῶν δακρ. ἀγγείων καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἔκκρισιν.

Διὰ τοῦτο ὁσάκις ἡ χρεῖα καλεῖ τὴν παρουσίαν τῶν δακρύων, ὅταν φ. ἐ. θέλωμεν νὰ δειξώμεν τὴν ἄχρι δακρύων δῆθεν συγκίνησιν ἡμῶν, νὰ πιστοποιήσωμεν ψευδεῖς ὄρκους καὶ ὑποσχέσεις, ἢ νὰ κλύσωμεν ἐπὶ τῷ θανάτῳ φίλου ἢ ἐπὶ τινὶ ἄλλῃ ἀλλοτρίᾳ συμφορᾷ, χωρὶς ὅμως ἀληθῶς νὰ αἰσθανώμεθα τοιαύτην διάθεσιν, ποιῶμεν μορφασμοὺς τινὰς τοῦ προσώπου, συνοφρυῶμεν τὰς ὄφρυς, συσπῶμεν τοὺς περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς μῦς ἵνα ἐκθλιψώμεν δάκρυα, ἀμερίμνα, φεῦ! πολλακίς τῆς ἡμετέρας ἐντολῆς καὶ ἐπιθυμίας. Ἀλλὰ κατὰ συνήθειαν κτᾶται σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τὸ προσὸν τοῦτο· βλέπετε... Αἱ γυναῖκες τῆς Νέας Ζηλανδίας δύνανται νὰ χύνωσι κατὰ βούλησιν ἄφθονα δάκρυα.

Ἡ συνήθεια ἐκσπᾷ, ἀλλὰ καὶ κωλύει τὰ δάκρυα· ὀλίγον κατ' ὀλίγον κυριαρχεῖ τις ἐκτουτοῦ καὶ τῆς ἐκτουτοῦ φυσιογνωμίας. Ὅμως ἡ ἐξαναγκαστικὴ προσπάθεια παράγει πολλακίς ἀντίθετα ἀποτελέσματα. Πρακτικῶς τις πενήθων πρόσωπον νὰ μὴ κλαίῃ; τόσῳ περισσώτερον τοῦτο καὶ κλαίει καὶ ἀδυνατεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὰς τῶν δακρύων πηγὰς. Γηραιὸς ἰατρός μεγάλῃς πείρας διηγείται ὅτι εὗρεν ἐν μέσῳ νὰ θέτῃ τέρμα εἰς τὴν ἀδιάκοπον τῶν δακρύων χύσιν τῶν γυναικῶν. Νὰ πρᾶκτικῶς δηλ. ἐπανειλημμένως αὐτὰς καὶ ἐπιμόνας νὰ μὴ καταβάλλωσιν οὐδεμίαν δύναμιν νὰ κρατῶσι τὰ δάκρυα καὶ νὰ βεβαιῶσι αὐτὰς ὅτι οὐδεμίαν ἀνακούφισιν καὶ πα-

ρηγορία ὑπάρχει καλλιτέρα τῆς μακρᾶς καὶ ἀφθόνου χύσεως τῶν δακρύων.

*

Βεβαιούσιν (ὄρα Δαρβίνου Ἐκφρασιν αἰσθημάτων παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τοῖς ζώοις) ὅτι ὁ ἐλέφας ἐξωτερικῶς τὴν ἑαυτοῦ λύπην διὰ δακρύων καὶ ὀλολυγμῶν. Ἐν τῷ ζωολογικῷ κήπῳ τοῦ Λονδίνου (ὄρα αὐτόθι) ὁ φύλαξ ἐβεβαίωσεν ὅτι ἡ θήλεια ἐκλαίει ὁσάκις ἐχωρίζετο τοῦ ἑαυτῆς τέκνου. Ἄλλ' οἱ ἀνθρωπόμορφοι πίθηκοι δὲν κλαίουσι, τὴν δὲ λύπην ἐκφράζουσι δι' ὄξυτάτων κραυγῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο ὤθησε τὸν Δαρβίνον νὰ συμπεράνῃ ὅτι τὸ δάκρυον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀπέβη συνθήκη καλλιεργηθεῖσα μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν ζώων.

Β. Δ. ΣΚΟΥΡΜΠΟΥΤΑΚΟΣ
Σχολάρχης

Η ΕΥΤΥΧΙΑ

[Κατὰ τὸν Λοῦμπον].

Ἡ εὐημερία καὶ ἡ εὐτυχία δὲν συνυπάρχουσι πάντοτε καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶνε δυστυχεῖς, ἐνῶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἔχουσι πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖται ὅπως εὐτυχῶσιν. Ἡ φύσις δύνανται νὰ παράσχῃ τὰ πάντα εἰς τὸν ἐκλεκτὸν αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν δύνανται καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ εὐτυχῆ· τοῦτο εἶνε ἴδιον ἐκάστου μέλημα. Ἀνθρώπος, ὅστις δὲν ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὰ στοιχεῖα τῆς εὐτυχίας, δὲν θὰ τὰ ἀνεύρῃ οὔτε εἰς τὸ κάλλος, οὔτε εἰς τὴν ποικιλίαν, οὔτε εἰς τὰς τέρψεις καὶ τὰ συμπερόντα τοῦ κόσμου. «Διὰ τοὺς μέν, λέγει ὁ Σοπερχάουερ, ὁ κόσμος εἶνε ἔρημος, οὐδεμίαν παρέχων τέρψιν· διὰ τοὺς ἄλλους, πλούσιος, ἐνδιαφέρων καὶ πολυθέλητος». Ἐὰν σωφρονώμεν, ἡ εὐτυχία θὰ ἔλθῃ ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ τὴν παρακολουθώμεν μεθ' ὑπερβολικῆς θερμῆς. Ἡ μεγαλύτερα μας χαρὰ ἐπανερχεται εἰς τὸν Ἄδην, εἰάν, ὅπως ὁ Ὀρφεύς, στραφῶμεν ἵνα τὴν ἀτενίσωμεν. Ἀποφύγετε τὰς ἠδονὰς καὶ αὐταὶ θὰ σᾶς ἀκολουθήσουν.

Μὴ σκέπτου διαρκῶς περὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου· δὲν εἶσαι σὺ μόνος ἐν τῷ κόσμῳ.

«Μὴ ἐπιζητῆς τὴν εὐχαρίστησιν, λέγει ὁ Ρῶσιν, ἀλλ' ἔσο πάντοτε ἐτοιμὸς νὰ τὴν δεχθῆς».

Ἡ εὐθυμία εἶνε ὄραον, τὸ ὅποιον μόνος ὁ ἀνθρώπος κέκτηται. Εἶνε ζήτημα ἂν τὰ ζῶα σκέπτονται, ἀλλὰ καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ἀγνοοῦσι τὸν γέλωτα. «Ἡ περισσότερον χαμένη ἡμέρα εἶνε ἐκεῖνη, κατὰ τὴν ὑποίαν δὲν ἐγέλασέ τις».

Ἐπάρχουν ἀνθρώποι, οἵτινες κατατρίβουσι τὸν χρόνον μεμψιμαίροντες. Καὶ εἰς τὸν παραδεισον

ἂν ἐγενῶντο αὐτοί, πάλιν θὰ εὗρισκον κατὶ διὰ νὰ παραπονεθῶσι. Τοῦναντίον ὑπάρχουσιν ἄλλοι, οἵτινες εἶνε πανταχοῦ εὐτυχεῖς· δὲν βλέπουσιν ἢ κάλλος καὶ στοργὴν εἰς πᾶν ὅ,τι τοὺς περιβάλλει.

Ἡ εὐθυμία εἶνε ἀριστον ἠθικὸν τονωτικόν. Ὅπως ὁ ἥλιος διανοίγει τὰ ἀνθη καὶ ὀριμάζει τοὺς καρπούς, ὁμοίως ἡ ἰλαρότης, τὸ αἰσθημα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ζωῆς, ἀναπτύσσει ἐντὸς ἡμῶν ὅλα τὰ σπέρματα τῆς ἀγαθότητος καὶ πᾶν ὅ,τι κάλλιστον ἐνυπάρχει.

Ἡ ἰλαρότης εἶνε καθῆκον ἡμῶν πρὸς τοὺς ἄλλους. Κατὰ τινα ἀρχαῖον θρύλον δύνανται ν' ἀνεύρῃ τις χρυσοῦν κύπελλον ἐκεῖ ὅπου τὸ οὐράνιον τόξον ἐγγίζει τὴν γῆν· ὁμοίως ὑπάρχουσιν ἀνθρώποι, τῶν ὁποίων τὸ μειδιάμα, ὁ ἦχος τῆς φωνῆς, ἡ παρουσία μόνη, ἀρκούσιν ἵνα, ὡς ἡ ἡλιακὴ ἀκτίς, μεταβάλλωσιν εἰς χρυσοῦν πᾶν ὅ,τι ἐγγίσῃσι.

Οὐδέποτε καταβάλλονται ἀνθρώποι διατηροῦντες τὴν εὐθυμίαν των. «Καρδία εὐχαρῖς εἶνε διαρκῆς πανηγύρις διὰ τοὺς ἄλλους καὶ δι' ἑαυτήν».

Τινὲς φαίνονται πιστεύοντες ὅτι ἡ εὐθυμία πηγὴν ἔχει τὴν ἀμεριμνησίαν· καὶ ὅμως δὲν ὑπάρχει δεσμὸς ἀπαραίτητος μεταξύ αὐτῶν. «Ἡ εὐθυμία καὶ τὸ χαροπὸν ἦθος, λέγει ἐξοχος ἰατρός, ἀποτελοῦντα ἐν τῶν μεγίστων ἀγαθῶν τῆς ἀνθρωπότητος, συνυπάρχουσι πολλακίς μετὰ τῆς μᾶλλον βαθείας σκέψεως καὶ τῆς μᾶλλον τρυφερᾶς καρδίας, καὶ μάλιστα μετὰ πολὺ πλείονος χάριτος ἢ ὅταν εὕρισκωνται συνηνωμέναι μετὰ τῆς ἐλαφρότητος ἢ τῆς τραχύτητος ἐνὸς ἀνοήτου».

Ἐπάρχουσιν ἀνθρώποι, οἵτινες ἐκ γενετῆς καταδικάσθησαν εἰς ἰσθία καταναγκαστικὰ ἔργα. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐφαρμόζεται εἰς μόνους τοὺς πτωχοὺς. Καὶ οἱ πλούσιοι ἐργάζονται σήμερον, ἐνίοτε δ' ἔτι ἐπιπονώτερον. Πόσους μάλιστα μετὰ τῶν ἀνθρώπων δὲν καθιστᾷ αὐτὸ τὸ χρῆμα δυστυχεῖς, καὶ πόσων ἡ ζωὴ δὲν εὐρίσκει ἕνεκα τοῦτου ἡσυχίαν καὶ εἰρήνην;

Δὲν δυνάμεθα ν' ἀπορύγωμεν τὴν ὀδύνην ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἀλλὰ δυνάμεθα, εἰάν θέλωμεν, νὰ ὑψώθωμεν ὑπεράνω ταύτης. Διὰ νὰ τὸ κατορθώσωμεν δὲ πρέπει νὰ κοσμήσωμεν τὴν μνήμην ἡμῶν διὰ περικαλλῶν εἰκόνων καὶ εὐτυχῶν ἀναμνήσεων.

Μὴ μεγαλοποιεῖτε τὰς μικρομερίμνας τῆς ζωῆς, ὥστε νὰ τὰς θεωρῆτε ὡς μεγάλας δοκιμασίας. «Ποῖαι αἱ ὀδύνη, λέγει ὁ Κικέρων, αἰτινες δύνανται νὰ φανῶσι μεγάλα εἰς ἀνθρώπον ἔχοντα γνῶσιν τῆς αἰωνιότητος καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ σύμπαντος; Καὶ τί ὑπάρχει ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ γνώσει καὶ ἐν τῷ βραχεῖ διαστήματι τοῦ βίου, ὅπερ δύνανται νὰ θεωρῆσιν μέγα ὁ σο-